

Öz

Teknolojik gelişim, yeni nesil kullanıcılar ile birlikte yaşamı değişim ve dönüşüme zorlamaktadır. Değişimi tetikleyen öğelerin başında, kullanıcıların yeni gereksinimleri gelmektedir. Küresel ölçekte hemen her alanda değişimler görülmektedir. Bu değişim, çalışma alanlarına da yansımaktadır. Dünyada farklı konumlarda, farklı tasarımlarda ofis yapılarını görmek olasıdır. Ancak son yıllarda genel hatlarıyla evrenselleşen bir ofis anlayışı baskın olmaya başlamıştır. Bunlar, yüksek teknolojiye sahip, geniş sosyal olanakları içinde barındıran ve çağa ayak uyduran yeni nesil ofislerdir.

Yeni nesil ofis, yalnızca yeni inşa edilmiş bir bina değil; teknolojinin getirdiği yenilikleri izleyen, sosyal yaşama büyük önem veren ve verimliliği her alanda ana öğe alan yeni kuşak dünya eğilimi bir ofis olarak öne çıkmaktadır. Geçmişte ofis verimliliği temel olarak; metrekare/kişi sayısı gibi kolay bir hesap ile yapılırken, günümüzde içerdiği sosyal olanaklar, teknolojik mekânlar, ortak çalışma alanları, eğlence ve etkinlik alanları gibi gereksinimlerin bütününden oluşmaktadır.

Geçmişten günümüze değişen gereksinimler doğrultusunda farklı bir noktaya gelen ofis tasarımlarında özgür, dinamik, yaratıcı, katılımcı Y kuşağı etkin olmaktadır.

Günümüzde çalışma hayatına katılan Y kuşağının teknolojiye olan bağımlılığı çalışma düzenini biçimlendirmektedir. Araştırmanın ana konusu; yeni nesil ofis tasarımları ve bu tasarım ölçütlerinin araştırılması, incelenmesi ve örnekler yönünden irdelenmesidir. Bu bağlamda “Yeni nesil ofis tasarımları nasıl yapılmaktadır, bu tasarımların kullanıcılar için verimlilik ve salgınla baş etmede olumlu yönleri nelerdir?” araştırmanın asıl sorusudur. Yeni nesil ofis mekânlarının sürdürülebilir olabilmesi için de gereken özellikler araştırılıp ortaya konularak yararlarının uygulamalara katkısı da bu çalışmanın amacı ve kapsamını oluşturur. Yeni nesil ofis tasarımlarının; Y kuşağı, salgın hastalıklar ve sürdürülebilirlik açısından değerlerinin anlaşılması konunun önemini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yeni nesil ofis tasarımı, Y kuşağı, verimlilik, yeni nesil ofis tasarımı ve Covid-19 etkisi.

Yeni Nesil Ofis Tasarımlarının İncelenmesi

 Dilara Karakurumer
Toros Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Mersin, Türkiye

 Ayşen Cevriye Benli
Toros Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Mersin, Türkiye

Başvuru tarihi/Received: 25.07.2021, Kabul tarihi/Final Acceptance: 26.01.2022

Extended Abstract

Technological developments and new generation users force life to change and transform. One of the principal factors that is compelling this change is from the new requirements of users. On a global scale, it is observed the changes in almost every area. The reflection of this change is seen in the working space also. In the world, it is possible to see the different office designs in different locations. However, in recent years, generally a universal idea for office design is becoming dominant. These are the new generation offices that have high technology, contain wide social facilities and keep up with the age.

The new generation office is not just a newly built building; the new generation, office which follows the innovations brought by technology, attaches great importance to social life and takes efficiency as the main element in every field, stands out as a world trend office. In the past, basically the office efficiency is about an easy calculation of square meter per person, but nowadays it is a total requirement consist of social facilities, technological spaces, common working areas, activity and entertainment spaces.

Y generations as free, dynamic, creative, participatory characteristic themselves, are effectives in office designs which are in a different point with the direction of changing requirements from past to the present. Today, Y generations who are participating to working life with themselves' dependence for technology are forming the working order.

The main subject of this study is; to research, to investigate the new generation office designs and their design criteria in terms of examples. In this context, “How are the new generation office designs formed, which aspects of these designs are positive in productivity and in dealing with epidemic for users?” is the main question of this research.

Since epidemic diseases are also a problem on the agenda today, the examination of new generation office spaces will also be discussed through this subject. The features required for the sustainability of the new generation office spaces are researched and revealed, and the contribution of their benefits to the applications constitutes the purpose and scope of this study.

To understand the values in the aspects of sustainability, pandemic and Y generation for the new generation office designs, is exposed the importance of the subject.

In this study, although a method from general to specific is followed, it has been tried to research the formation of the new generation office buildings by the beginning of office buildings formation. The study is supported by visual data as much as possible by choosing current and contributing examples. The theses, articles, books and internet data related to the subject are the data for supply information. The main material of the study is the research of new generation office buildings. The evaluation in the resume of the historical development for the office buildings and office concept the discuss the problem for the Y generation users, productivity, sustainability and epidemic diseases aspects of the new generation office buildings are the auxiliary materials of the study.

It is seen that is referred to create the social areas in the different contents and to use the methods in details for sustainable designs in the new generation office buildings where the human at their center, the comfort, the function, the freedom at their essence for the aim to provide the requirement of the users. It is created an office area in expectations of Y generation users by its logic and self-sacrificing intents and as a pioneer in technologic innovation of future design for both employers and new generation designers. Increase in working motivation is providing to produce more efficient products and a correlative content between the workers and employers. While the generation offices are creating this satisfaction, it is tried to present a foresight for what to do in working conditions under the effects of epidemic for the sustainability.

Finally; with this study, it is aimed to contribute to the application by examining the importance of new generation office designs in order to achieve the best results and to establish long-term business relationships with happy, commit, eager to work, productive users in all living conditions.

Keywords: New generation office design, Y generation, productivity, new generation office design and Covid-19 effect.

1. Giriş

Değişen teknolojiler ve işkolundaki gelişmelerle birlikte gereksinimleri karşılayan ve çalışma istekliliğini artıran bir ofis mekânında çalışmak oldukça önem taşımaktadır. Dolayısıyla ofis tasarımları sürekli değişerek işkolundaki gelişmelere uyum sağlamaya çalışmaktadır. Doğru tasarlanmış bir çalışma mekânı, çalışma verimliliğini ve kuruma bağlılığı yükselterek çalışanların üretken, dikkatli ve yaratıcı olabilmelerini olumlu yönde etkilemektedir. Yeni nesil ofis kavramı ile ortaya çıkan çalışma kültürü de yeni tasarım ölçütlerini beraberinde getirmektedir.

Şirketlerin ve kullanıcıların değişiklik gösteren arzuları, malzeme, doku, aydınlatma, ayrıntı çözümleri gibi birçok etmen ofis tasarımlarının biçimlenmesinde etkili olmaktadır. Son zamanlardaki ofis tasarımlarına bakıldığında gelişme sürecindeki tüm ofis teknolojilerinin ve ofis tasarım fikirlerinin odağında; kullanıcıların bilgiye kolayca ulaşmasına olanak tanıyan esnek, güvenilir ve akıllı bir düzenden söz edilmesi olasıdır (Karaoğlu Tekin, 2019).

Belli bir hedefe özgü toplanan parçalar arasındaki düzenli ilişkiler ve düzenleme biçimleri de göz önünde bulundurulması gereken konulardandır. Çalışma alanlarının ölçüleri, hareket olanakları ve sınırlar, açıklık-kapalılık, doluluk-boşluk gibi öğeler mekânları betimlemede belirginlik kazanmaktadır. Bu öğeler, kullanıcıların gereksinimlerini karşılayabilecek biçimde şahsileştirilebilir tasarımların oluşmasında etkilidir. Ofis tasarımları, içinde bulunduğu döneme ayak uydurabilecek esneklikte olabilmesinin yanında boş alanlar yaratılarak kullanıcıların düzeni biçimlendirmesine de olanak tanımaktadır (Altınok Kayan, 2012).

Araştırmanın ana konusu; yeni nesil ofis tasarımları ve bu tasarım ölçütlerinin araştırılması, incelenmesi ve örnekler yönünden irdelenmesidir. Bu bağlamda “Yeni nesil ofis tasarımları nasıl yapılmaktadır, bu tasarımların kullanıcılar için verimlilik ve salgınla baş etmede olumlu yönleri nelerdir?” araştırmanın asıl sorusudur. Yeni nesil ofis mekânlarının sürdürülebilir olabilmesi için de gereken özellikler araştırılıp ortaya konularak yararlarının uygulamalara katkısı da bu çalışmanın amacı ve kapsamını oluşturur.

Yeni nesil ofis tasarımlarının; Y kuşağı, salgın hastalıklar ve sürdürülebilirlik açısından değerlerinin anlaşılması konunun önemini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada genelden özele doğru bir yol izlenmekle birlikte, ofis yapılarının ortaya çıkış sürecinden yola çıkılarak yeni nesil ofis yapılarının oluşumu incelenmeye çalışılmıştır. Güncel ve konuya katkıda bulunabilecek nitelikte örnekler seçilerek, çalışma olabildiğince görsel verilerle desteklenmiştir. Konu ile ilgili tezler, makaleler, kitaplar ve internet verilerinden bilgi sağlanmıştır. Çalışmanın ana materyalini yeni nesil ofis yapılarının araştırılması oluşturmaktadır. Ofis kavramı ve ofis yapılarının tarihsel gelişiminin özetle irdelenmesi, yeni nesil ofis tasarımlarının; kullanıcı olarak Y kuşağı, verimlilik, sürdürülebilirlik ve salgın hastalıklar üzerinden ele alınması çalışmanın yardımcı materyallerini oluşturmaktadır.

Yeni nesil ofis tasarımlarının nasıl yapıldığı ve bu tasarımların kullanıcı, verimlilik ve salgına yönelik olumlu yönlerinin neler olduğuna, tasarımın normal yaşam koşullarında da salgın hastalıkların etkileri altındaki çalışma koşullarında da sürdürülebilir olması için neler yapılması gerektiğine, bu çalışmadaki nitel yönelimli örneklem araştırmalarından çıkacak ölçütlerin değerlendirilmesi yöntemiyle ulaşılması hedeflenmektedir.

2. Ofis Yapılarının Ortaya Çıkış Süreci

2.1. Büro-Ofis Kavramı

Büro ve ofis; sözcük kavramı bakımından eş anlamlı kullanılırken bu kavramların etimolojisi tek başına ele alındığında, farklı kökenlere sahip oldukları görülmektedir. Latince kaba saba giysi anlamına gelen “burro” ile neredeyse aynı anlamı taşıyan Eski Fransızca “bure” sözcüğü zamanla değişime uğrayarak “bureau” sözcüğüne dönüşmüştür. 12.yüzyıla gelindiğinde “bureau” sözcüğünün anlamının daha da özelleşerek yazı masalarını örtmek amacıyla kullanılan yünlü kumaşa dönüştüğü gö-

rılmektedir. Günümüz Fransızcasında yazı masası anlamına da gelen büro sözcüğü, bu yazı masalarının bulunduğu mekânlara verilen isim olmuştur (Köse Doğan, 2008).

Türk Dil Kurumu'nca büro sözcüğünün anlamlarının ilki; "çalışma odası, yazıhane", ikincisi; "danışma ve yazı işlerinin yürütüldüğü iş yeri", üçüncüsü; "bölüm, şube", dördüncüsü; "yazı masasıdır".

Doğan Hasol'un Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğünde büro kavramı; yazı ve yönetim işlerinin çalışma mekânları, büro binaları ise; bunların gereksinimlerini giderecek oylumları içeren binalar olarak betimlenir (Hasol, 1993).

Türkçe kaynaklarda kullanılan "ofis" sözcüğü; Almanca "geschäftsraum", "amtszimmer", İngilizce ve Fransızca kaynaklarda ise; "bureau", "office" biçiminde belirtilmektedir. Günümüzde kullanılan ofis sözcüğünün kökeni Latince "opus" sözcüğüdür ve yapıt, iş anlamındadır. "Opus facere" iş yapma eylemidir (Köse Doğan, 2008).

Bugünkü anlamında büro, teknolojinin gelişmesiyle ev, kafe, ulaşım araçları ve benzeri mekânlarda çalışılabilme olanağı, işleri yürütebilmek için mekân tanımlamanın önemsiz olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu durum ofis kavramının sözcük anlamını çağdaş büro anlayışıyla bağdaştırmaktadır. Ofis; sayısız belgenin, hesabın ve görsel malzemenin toplandığı, depolandığı, iletildiği ve dağıtıldığı, bilgiye dayalı işlerin özelleştirilmiş mekânıdır (Köse Doğan, 2013). Tanımlara bakılarak büro ve ofis kavramları incelendiğinde benzer ancak farklı köklerden geldiği ve her iki sözcüğün içeriğinde; "iş eylemi" ve "mekân" kavramını

barındırdığı görülmektedir. Ofis tanımında, iş eylemi ve ortaya çıktığı mekân kapsamlı olarak ele alınmaktadır. Oysaki büro tarifinde, iş eyleminin kurumsal yapıyı kapsayarak yönetsel bir içerik edindirildiği ve belli bir mekân biçimi oluşturulduğuna rastlanılmaktadır (Köse Doğan, 2008).

2.2. Ofis Plan Tipleri

Ofislerdeki tarihsel değişim sürecine bakıldığında; dönemin gereksinimleri ve olanakları ile aynı doğrultuda değişim gösterdiği görülmektedir. Yapılan işlerin getirdiği ölçünler (standartlar), çalışan sayısı, mekân boyutu, bilgi ve verileri kullanım biçimleri gibi etkenler de ofis plan tiplerinin oluşmasında etkilidir (Çimen, 2009). Ofis plan tiplerini dört ana grupta toplamak olasıdır. Bunlar hücre, açık, grup ve karma düzen plan tipleri olarak sınıflandırılabilir.

- **Hücre (kapalı/geleneksel) düzen ofis tipleri;** tarihsel süreçte oluşan ilk ofis plan tipidir. Cephe ile koridor arasında sabit duvarlarla sınırlanılan çalışma alanları genellikle küçüktür. Tek, çift ya da üç taraflı olarak düzenlenebilen koridorlarda genellikle çekirdek iki uçta konumlandırılır (Güner, 1997).
- **Açık (serbest) düzen ofis tipleri;** çekirdek ve çalışma alanlarını birbirine bağlayan ana ulaşım yollarının çevresi hareket ettirilebilen öğelerle belirlenmiştir. Ara yollar, ana yolların açık olarak düzenlenen alanlara ulaşımını sağlamaktadır. İç iletişim ağırlıkta olduğundan kolay ulaşılabilen, engelsiz büyük çalışma alanları gerekmektedir (Güner, 1997) (Şekil 1).

Şekil: 1

Açık düzen ofis tipi (Paylaşımlı masalar, çalışma ortaklığına dayalı esneklik kazandırırken, sabit ve hareketli bölücüler mahremiyet oluşturur.) (URL-İ).

- **Grup düzen ofis tipleri;** hücre düzendeki sabit duvarların kaldırılıp koridorun mekânlara dahil edilmesiyle oluşturulur (Gürer, 1997).
- **Karma düzen ofis tipleri;** hücre, açık ve grup düzen ofis tipleri bir arada kullanılmıştır (Şekil 2).

2.3. Dünyadaki Ofis Yapılarının Tarihsel Gelişimi

1980’li yıllara baktığımızda dünyayı etkisi altına alan ekonomik yaklaşım, hiyerarşik yapılanmaya dayalı bir ofis ortamı sunmaktadır. 1990’lara gelindiğinde, klasik hiyerarşik ofis yapılarının bir ölçüde bozularak yerini daha esnek yapı, çeşitli iletişim kanallarına olanak tanıyan ofislere bıraktığı görülmektedir. 2000’li yılların başından bu yana ise daha çok insan merkezli, hiyerarşiye büyük ölçüde karşı, yapılanması dikeyden yataya evrilmiş, daha yalın ofis tasarımlarına geçilmektedir. Bu evrede sosyal yaşamdaki bireyselleşme eğiliminin tersine, ofis ortamlarında etkileşimi öne çıkarmayı amaçlayan takım çalışmalarının daha üretken iş sonuçları yarattığı gözlem-

lenmektedir (Değirmenci, 2015).

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte çalışanların daha mobil (*hareketli, taşınabilir*) duruma geçtiği, Etkinlik Temelli Çalışma gibi yeni, daha esnek çalışma yöntemlerinin ön plana çıktığı ofis tasarımlarının süreci başlamıştır. Çalışanların daha mobil (*hareketli, taşınabilir*) duruma geçmesi ofisteki çalışma

Şekil 2
Karma düzen ofis tipi (URL-1).

Şekil 3
Teknoloji entegreli ortak çalışma alanı (URL-3).

Şekil: 4
Modern çalışma alanları (URL-2).

Şekil: 5
Modern eğlence ve dinlenme alanları (URL-2).

alanlarına bağımlı kalmadan teknolojiye ulaşabildiği alanlarda (kafelerde, kütüphanelerde, evde) çalışabilmelerine olanak sağlamıştır. Mobilitenin (hareketlilik) norm (düzgü) halini alması, çalışana yer ayırmaktan ziyade çalışmak için uygun bir alan seçilen 'ortak çalışma masası' kavramını ortaya çıkarmıştır (Şekil 3). Teknolojinin yükselişi aynı zamanda; kullanıcılar tarafından seçilen çalışma alanları, teknolojinin uyum sağlayabildiği mobilyalar, ekranlar, cihazlar, langırt makineleri, masa tenisi masaları, bilardo, dart tahtaları, puffer, salıncaklar gibi araçlarla yaratılan eğlence ve dinlenme alanları gibi yeni ofis tasarım ölçütlerini beraberinde getirmiştir (URL-2) (Şekil 4-5).

Ofis yapılarının tarihsel gelişimi sürerken, günümüzde iş yerleri on yıl öncesine kadar neredeyse bütünüyle farklı bir durumdadır. Teknolojinin değişmesi ve gelişmesinden etkilenen kullanıcıların çeşitli biçimlerde çalışmayı tercih etmesi, iş yerini ve beraberinde ofis tasarımını bu değişime ayak uydurmaya zorlamaktadır. Bugün iş yerleri esnek, kullanıcı odaklı, kullanıcıların üretken, verimli ve yaratıcı olmalarına olanak sağlayan araç-gereç ve mekânlara sahiptir. Artan üretkenlik, yaratıcılık ve verimlilik, kurumuna bağlı mutlu çalışanlar, bünyesine yeni çalışanlar kazandırmayı kolaylaştırma, iş yeri refahını benimseme gibi etkenlerin oluşmasında iş yeri tasarımının çok güçlü bir araç olduğu şirketler tarafından anlaşılmıştır. Bu durum şirketlerin iş yerlerini geleceğe hazırlama kaygısını doğurmuştur. Çalışanlarımızın ne tür bir ofise gereksinimi var? Nasıl alanlara ve araç-gereçlere gereksinim duyuyorlar?

Nasıl daha sıcak ve samimi bir ofis ortamı oluşturabiliriz? Daha üretken, yaratıcı ve verimli olabilmek için neler yapmalıyız? Bu kaygıyı gidermede yanıtlanabilecek başlıca sorular olabilir. Günümüzde teknoloji geliştikçe, insanın yaşam kalitesi ve çalışma alanlarında geçirdiği zaman arttıkça, daha üretken ve verimli çalışma yöntemleri oluşmaya başladıkça; değişen gereksinimlere kolayca ayak uydurabilen, esneklik ve hareket özgürlüğü sunan, kullanıcı odaklı ofis mekânları tasarlayabilmek için değişim ve dönüşüm kaçınılmazdır (URL-3).

2.4. Türkiye'deki Ofis Yapılarının Tarihsel Gelişimi

Ülkemizdeki ofis yapılarının, günümüzdeki çalışma kültürü anlamında kökeni 1950'li yıllara ulaşmaktadır. Geçmişe baktığımızda; genellikle ilk yerleşimlerin kervansaraylarda görüldüğü, çoğunlukla aynı tür esnafın bulunduğu sıralı düzenli yerleşmiş dükkanların 'arasta', birden fazla meslek grubunu barındıran alışveriş yerlerinin 'çarşı, bedesten' olarak tanımlandığı yapılar bulunmaktadır. Bu tanımlar zamanla yerini 'iş hanı' ya da 'ticaret merkezi' kavramına bırakmıştır. Ankara Ulus İş Hanı (1955) ve Ankara Kızılay İş Hanı (1959) görülen ilk örneklerdir (Tan, 2019) (Şekil 6-7).

Ofisler 1950'li yıllara kadar şahıs işletmeleri ve iş hanı olarak betimlenen yapıların tek odasında etkinlik göstermiştir. İşletme sahibi; bir ila iki memuruyla tek odada veya dükkânda işlerini uygulayabilmektedir. 1960'lı yıllarda ülke ekonomisindeki gelişmeler ile birlikte aile işletmeleri şirketleşmeye başlamış ve küçük işletmeler zamanla yerlerini kurumlara bırakmıştır.

Şekil: 6, 7
Ankara Ulus İş Hanı (1955) ve Ankara Kızılay İş Hanı (1959) (URL-4,5).

Sonuçta tek odanın yetmediği işletmeler apartman dairelerine dönüşmeye başlamıştır. Apartman dairesinden oluşan ofislerinde 8-10 kişilik kadrolarıyla çalışan şirketler, 1970 ve 1980’li yıllardan sonra özellikle hizmet işkolundaki mühim gelişmelerle büyüyen holdingler ve şirket toplulukları olarak tek merkezden yönetilmeye başlamıştır. 8-10 katlı yapılar; yerini son yıllarda inşa edilen binin üzerinde memurun rahatça çalışabileceği 20-25 katlı plaza yapılarına bırakmıştır (Tengilimoğlu vd. 2019, 36-37). Tüccarların yazışmaları elle yazdığı, bir masa iki koltuktan oluşan tek odalı ofisler; bilgisayar, faks, fotokopi cihazı gibi çağdaş elektronik ofis makinelerin kullanıldığı şirketlere dönüşmüştür. Tasarımda yöneticilerin istekleri doğrultusunda hususi ofisler, ofis mobilyaları ve aksesuarları gibi değişimlere gidilmesi üretime de yansımıştır. Günümüzde ülkemizdeki ofis yapıları dünya standartlarını yakalayarak alan ve yerleştirme incelemelerine elverişli, tek-

nolojiyi izleyen bir modern ofis boyutuna ulaşmıştır (Değirmenci, 2015).

Ofis yapılarının dünyadaki ve Türkiye’deki tarihsel gelişimi özet olarak ele alınmış ve bu tarihsel gelişim eski-yeni kıyaslama özelinde tablollaştırılarak içerik desteklenmeye çalışılmıştır (Tablo 1) (Üzmez, 2014).

3. Yeni Nesil Ofis Yapılarının Ortaya Çıkış Süreci

3.1. Yeni Nesil Ofis Kavramı

Teknolojik gelişim, yeni nesil kullanıcılar ile beraber yaşamı değişim ve dönüşüme zorlamaktadır. Değişimi tetikleyen öğelerin başında, kullanıcıların yeni gereksinimleri gelmektedir. Küresel ölçekte hemen her alanda değişimler görülmektedir. Bu değişim, çalışma alanlarına da yansımaktadır. Dünyada farklı konumlarda, farklı tasarımlarda ofis yapılarını görmek olasıdır. Ancak son yıllarda genel hatlarıyla evrenselleşen bir ofis anlayışı baskın olmaya başlamıştır. Bunlar, yüksek teknolojiye sahip, geniş

Tablo: 1
Ofislerin Tarihsel Gelişimi.

Değişim	Geçmiş	Günümüz
Kullanılan teknoloji	Daktilo	Bilgisayar ve ağlar
İşlev	Kayıt tutma ve yazı yazma	Bilgi üretimi ve akışı
Mekân	Sabit fiziki mekanlar	Mobil ve sanal mekanlar
Çalışandan beklenen	Yöneticiye bağımlı (pasif)	Teknolojiyi kullanan, kendini geliştiren (aktif)
Çalışan cinsiyeti	Erkek (büyük oranda)	Kadın (büyük oranda)
Çalışan eğitimi	Ortaokul-lise	Üniversite ve üstü
Çalışan unvanı	Kâtip	Bilgi işçisi
Yönetim anlayışı	Geleneksel ofis yönetimi	Çağdaş ofis yönetimi

sosyal olanakları içinde barındıran ve çağa ayak uyduran yeni nesil ofislerdir.

Bugünlerde sık karşılaştığımız yeni bir ofis anlayışı olan “yeni nesil ofisler” in ortaya çıkmasındaki ölçütler şöyle sıralanabilir:

(Nakişçi, 2018).

- Teknolojik gelişim,
- Esnek çalışma saatleri veya vardiya usulü çalışma,
- Yönetici beklentilerinin değişimi:
- Daha fazla verimli çalışma veya performansı artırma,
- Şirketi sahiplenmeyi ve bağlılığı artırma/aidiyet duygusu,
- İşyeri tasarımının iş verimini arttıran önemli bir yatırım olması,
- Rekabet ortamı,
- Simgesellik,
- Taklit olmayan özgün ve kimlikli ofis tasarımı.

Teknolojik gelişim, karmaşık ve seri kent yaşamları, fiziksel, psikolojik ve sosyal gereksinimlerin değişimi ve daha birçok etken, yaşamın her alanında olduğu gibi çalışma kültürüne ve ofis mekânlarına da yeni bir nitelik kazandırmaktadır. Birçok insanın gündelik yaşamını geçirdiği ofis mekânları ile ilgili yeni beklenti ve gereksinimler yeni nesil ofis kavramını ortaya çıkarmaktadır (URL-6).

Yeni nesil ofis, yalnızca yeni inşa edilmiş bir bina değil; teknolojinin getirdiği yenilikleri izleyen, sosyal yaşama büyük önem veren ve verimliliği her alanda ana öğe alan yeni kuşak dünya eğilimi bir ofis olarak öne çıkmaktadır. Geçmişte ofis verimliliği temel olarak; metrekaşe/kişi sayısı gibi kolay bir hesap ile yapılırken, günümüzde içerdiği sosyal olanaklar, teknolojik mekânlar, ortak çalışma alanları, eğlence ve etkinlik alanları gibi gereksinimlerin bütününden oluşmaktadır.

Son günlerdeki bu anlayış ofis eğilimlerine yön vermektedir. Dünyanın önde gelen şirketlerinin merkez ofislerine bakıldığında “yeni nesil ofis” kavramının benimsendiği görülmektedir. Söz gelimi dünyanın önde gelen şirketlerinde; çalışanların öğle aralarında yüzmeye gidebildiği, ofisine

ait bahçesinde kitap okuyarak doğayla bütünleşebildiği, araç kullanıcılarının otopark sorunu yaşamadığı bir ofis hayatı görebilmek mümkündür. Dünyada ofis eğilimleri; hücre gibi basık ofislerin yerini ferah ve aydınlık ofislere bıraktığı, düşeyde yükselen binaların az katlı yatay binalara evirildiği, çalışanların mola vermek için kapı önünü değil de büyük yeşil alanları ve kat bahçelerini kullanabildiği, evde hissi yaratan çalışma ortamlarına sahip yeni nesil bir ofise dönüşmektedir (Yıldırım, 2019).

Kullanıcıların zamanının büyük kısmını çalışma ortamlarında harcaması; ofislerin ikinci bir ev niteliği taşımasını ve yoğun çalışma temposuyla gelen stresli iş dönemlerine hazırlıklı bir teçhizata sahip olmasını gerektirmektedir. Bu teçhizata ergonomik bir mobilya, yüksek verimli teknolojik aletler, konforlu bir dinlenme alanı örnek gösterilebilir. Fakat esas gereksinimlerden çok verimliliği ve eğlenerek çalışmayı öne süren yeni nesil ofisler, imgelemenin sınırlarını zorlayan tasarım anlayışı ile göze çarpmaktadır (Yıldırım, 2019).

“Kullanıcı psikolojisi ve sağlığının” öne çıktığı yeni nesil ofis tasarımlarında; verimlilikle beraber odaklanma, sosyalleşme, öğrenme ve çalışma ortaklığı kurmanın kullanıcı psikolojisi için önemli parametreler olduğu görülmektedir. Çalışma ortamındaki verimi en iyi şekilde kullanmak; iş için gerekli odaklanmayı karşılamakla birlikte kolektif kimlik ve verimli iş etkileşimlerinin oluşacağı, sosyal iletişimin kurulabileceği ortamların öne sürülmesiyle olasıdır.

Kullanıcıların ekip ruhunu benimsemesi ve ekip ruhunun mekâna kontrollü açık ofisler, iletişim platformları ve ortak alanlar ile aksettirilmesi önemli bir detaydır. Bu detay, kuşkusuz daha yaratıcı ve aktif rol alan kullanıcıların çoğalmasını ve ofis yaşantısının hareketlenmesini sağlamaktadır. Bugünlerde ofis tasarımlarında bilgi, deneyim ve teknolojinin benimsendiği sosyal alanların çoğaltılmasıyla gereksinimler değişmiş ve alanlar ortak gelişim, motive edici gibi dönüşmeye başlamıştır (Yıldırım, 2019).

Yeni nesil ofis tasarımları, yenilenebilir enerji sistemleriyle bütünleşmektedir. Tasa-

rımda mimariden iç mimariye dek bütün detaylarda sürdürülebilirlik kavramının öne çıkması gerek kullanıcı mutluluğu gerekse tasarım manasında başarıya götürmektedir. Enerjinin en fazla tüketildiği yapı türlerinden biri olan ofislerde, akıllı bina uygulamaları ve otomasyon sistemlerinden yararlanmak oldukça önemlidir. Geçmişte müşteri odaklı olan ofis konumları günümüzde kullanıcıların tercih ettiği (otobüs, metro, tren gibi) ulaşım ağına ya da sosyal alanlara (alışveriş merkezi, kafe, restoran gibi) yakın olarak öne çıkmaktadır (Yıldırım, 2019).

Bu tanımlamalardan yola çıkılarak yeni nesil ofislerden beklenen gereksinimler şöyle sıralanabilir: (Nakışçı, 2018).

- Ortak çalışma olanağı
- Sosyal alanlar
- Teknolojik mekânların oluşturulması
- Mobil çalışabilme olanağı
- Farklı çalışma biçimlerine odaklanma ve sosyalleşmeye (tekil/grup) olanak verme
- Ekip ruhunu oluşturma/kolektif olma
- Konsantrasyonu ve çalışan verimliliğini artırma
- Aktivite/etkinlik tabanlı, karma mekânlar oluşturma
- Etkileşim-iletişim alanları
- Esnek ve gelecek odaklı mekânlar
- Dinamik bir ofis ortamı
- Yönetici-çalışan arasındaki hiyerarşinin kalkması
- Çok amaçlı çalışma alanları
- Daha yaratıcı bir ofis tasarımı
- Ofis tasarımında özgün kimlik arayışı
- Ekolojik ve sürdürülebilirlik
- Kolay ulaşılabilir dış mekânlar yaratma
- Doğal ışık kullanma

3.2. Yeni Nesil Ofis Türleri

Günümüzde ofisler esnek iş yürütümlerinin en çok kendini gösterdiği ortamlar olduğundan, durgun fiziksel ortamlar anlamını yitirmiştir. Şimdilerde ofis işleri biçim ve içerik değiştirmiş olsa da uygulamada devam etmektedir. Eylemler her ortamda

yapılabilmekte, bilgisayar ortamında bir telefon aracılığıyla sayım denetiminden stok kontrollerine, çalıştırma politikalarından iş analizlerine her çeşit ofis çalışmaları, belirli bir mekâna bağımlı olmadan yürütülebilmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojileri, yeni bir ofis veya ofissiz çalışma yürütme anlayışının gelişmesine olanak sağlamaktadır (Tengilimoğlu vd. 2019, 46).

Yeni nesil ofisler, çoğunlukla bilgi ve iletişim teknolojilerinin beraber uygulanması sonucunda sanallaşan ofis çalışmalarının karşılaştığı ofislerdir. Yeni nesil ofisleri şöyle sınıflandırabiliriz:

- **Gezici (Mobil) Ofisler;** gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri ile beraber oluşan mobil ofisler ile kullanıcıların ofise gelmeden hareket halinde iken de işlerini yürütebilmelerine olanak tanımaktadır. Bir iş yerine bağlı olmadan, taşınabilir özellikteki diz-üstü bilgisayarlar, mobil telefonlar, cep telefonları gibi gelişmiş teknoloji araçları ile gerekli çalışmalar sürdürülebilmektedir (Tengilimoğlu vd. 2019, 47).
- **Geçici (Adhokratik) Ofisler;** belirli amaçlar doğrultusunda belli bir projeyi yürütmek için kurulan, sonrasında ortadan kaldırılan geçici yapılardır. Hızlı devinen, bilgi bolluğu içindeki değişim arzusuna sahip kullanıcılardan oluşan geçici ofislerde sanallık ve sanal ekip çalışması büyük kolaylık sağlamaktadır (Tengilimoğlu vd. 2019, 48).
- **Ev (Home) Ofisler;** iş yeri ortamından ve diğer çalışanlardan uzak, ancak bilgi ve iletişim teknolojisinin temin ettiği elektronik iletişim araçlarının yardımıyla iş yeriyle interaktif (etkileşimli) iletişime olanak sağlayan çalışma ortamlarıdır. Bilgisayar, telefon, internet, faks gibi teknolojilerle donatılmış kendi evlerini iş yeri olarak kullanan kullanıcılar ofis gereksinimlerini giderebilmektedir (Tengilimoğlu vd. 2019, 49).
- **Sanal Ofisler;** bilgi ve iletişim teknolojileriyle beslenen, durgun fiziksel ortama tabi olmayan, sanal kullanıcılar

cıların ortak kullanımına sunulan bir web sitesi aracılığıyla çalışmaların sürdürüldüğü ofislerdir (Tengilimoğlu vd. 2019, 49).

- **Yaratıcı Ofisler;** hayal gücü sentez ve sezgi yeteneklerini uyaran, daha özgür ve yaratıcı, daha esnek ve alışılmışın dışında tasarımlara odaklanan çalışma ortamlarıdır. Takım çalışması, paylaşım, beraberlik ruhu ve ortaklık, devingenlik ölçütlerini sağlayan, kullanıcıların kendi çalışma alanlarını yaratabildiği mekânlardır (Tengilimoğlu vd. 2019, 51).
- **Esnek Ofisler;** esneklik (*flexibility*) kavramı değişikliklere ve farklılıklara uyum sağlayabilen, olumlu ve gelişmeye açık bir kavramdır. Çalışma hayatında esneklik; değişebilirlik, değişime ayak uydurabilme, kullanıcılara çalışma koşullarını gereksinimleri karşılayabilecek biçimde düzenleyebilme yetkisi veren bir çalışma ortamı sunar (Tengilimoğlu vd. 2019, 52). Çalışma hayatındaki esneklik biçimleri üç grupta toplayabilmek olasıdır:

1. İş yerinin esnekleştirilmesi:

Eylemlerin bölünmesi, küçülmesi, bağımsız birimlere ayrılması, alt-işveren (*uzaklaştırma stratejileri*) gibi ortaya çıkmaktadır. Uzaklaştırma stratejileri, yapılan işin başka işletmelerde veya başka çalışanlar tarafından yapılmasıdır. Ev ofisler ve mobil ofisler bu strateji uygulamalarındandır (Ekin, 1999, 13-14).

- #### 2. İşin ve iş görenin esnekleştirilmesi:
- Bugün bilgi, iletişim ve ulaşım teknolojilerinde görülen değişimler sonucunda işlerin sabit işletmelerde ve sabit çalışanlar tarafından yapılmasını gerektirmektedir (Ekin, 1999, 13-14).

- #### 3. Çalışma sürelerinin esnekleştirilmesi:
- Çalışma sürelerinin belirli bir başlama ve bitişinin bulunmaması, çalışanların ve işverenin arzu ve amaçlarına uygun olarak çalışma sürelerinin bağımsız

oluşturulmasıdır. Esnekleştirme uygulamalarının en önemlisi ve batı ülkelerinde en çok uygulama alanına ulaşan esneklik biçimidir (Tengilimoğlu vd. 2019, 53).

3.3. Kuşak Kavramı ve Kuşak Sınıflandırması

Dünya genelindeki ekonomik ve sosyal hareketlerin meydana getirdiği zaman aralıkları jenerasyon olarak nitelendirilmektedir. Yetişme türleri ve bulunulan ortamdaki değişimler sebebiyle “kuşak” da denilen jenerasyonlar arasında gerek karakter gerek çalışma yöntemleri gerekse işyerinden beklentiler konusunda esas değişiklikler görülebilmektedir. Toplum bilim Terimleri Sözlüğünde; “kuşak” kavramı, aşağı yukarı 25-30 yıllık yaş gruplarını meydana getiren kişiler bütünü olarak belirtilirken “nesil”, “jenerasyon” tanımları da kullanılmıştır. Türk Dil Kurumu Felsefe Terimleri Sözlüğünde ise; yaklaşık olarak eş zamanlı doğan, o dönemin şartlarından dolayı benzer sorunlarla karşılaşan, benzer sorumluluklara sahip bireyler topluluğu “kuşak” kavramını ifade etmektedir (Keleş, 2011).

Kuşak teorisi; sınırlı dönemler arasında dünyaya gelen bireylerde benzer değer yargıları, tavırları, güçlü ve zayıf tarafları ve yaşam biçimleri görülmesinin nedeni olarak yaklaşık eş zamanlı doğmalarını belirtmektedir. Her kuşağın yapısında bazı kişisel niteliklere ve değer yargılarına sahip olması nedeniyle, bireyler ait oldukları kuşak sınıflandırmasının niteliklerini taşıırken, öteki kuşak sınıflandırmalarından değişik nitelikler göstermektedir (Chen, 2010: 132).

Yapılan araştırmalar sonucunda; medeniyetten medeniyete değişen, tarih aralıkları ve sahip oldukları nitelikler bakımından farklılık gösteren, çeşitli araştırmalara konu olan kuşak kavramı ve sınıflandırması bu çalışmada Gelenekselciler (*Traditionalists*), Bebek Patlaması (*Baby Boomers*), X Kuşağı, Y Kuşağı ve Z Kuşağı üzerinden anlatılmaktadır.

• Gelenekselciler (Traditionalists)

1925-1945 yılları arasında doğan bireylerden oluşan bu kuşağa “sessiz kuşak” da

denilmektedir. Dönem içerisinde meydana gelen kimi esaslı olaylardan kaynaklı baskılar nedeniyle, kesinliğini bilmediği olaylara karşı daha temkinli yaklaşan ve risk alma noktasında geri planda kalan bir kuşaktır (Lehto vd. 2006).

Günümüzdeki çalışma hayatının kökenini oluşturan Gelenekselciler, benzersiz bilgi kaynağı ve pratik zekayı elinde bulundurmaları, bu kuşağı işletmeler için hassas mevkideki bireyler konumuna getirmiştir (Zemke vd. 2013; 45-46).

Sessiz kuşak, direkt olarak posta ya da yazılı iletişimin öteki biçimlerine benzer açık, anlaşılır ve özetlenebilen basit bilgiyi edinmeyi seçen, kuşaklar içerisinde doğanların en küçüğüdür. Küresel ölçekte meydana gelen ekonomik sıkıntılar, kıtlık ve açlık, işsizlik, tasarruf etme gibi zorluklarla karşılaşan kuşaktır (Adıgüzel vd. 2014).

• **Bebek Patlaması (Baby Boomers)**

1950-1965 yılları arasında dünyaya gelen, “patlama kuşağı” da denilen, 2. Dünya savaşının ardından gelen nüfus azalması sorununu çözmek amacıyla oluşturulan destek doğrultusunda hızla doğan bireylerden oluşan, yüksek refah seviyesine hâkim olan çevrede büyüyen bir kuşaktır (Kuyucu, 2017).

Çalışma hayatında çalışmak için yaşamayı benimseyen, özverili, yardımsever, yararçı, işkolik, rekabetçi, idealist, yüksek başarı duygusuna sahip, işletmenin çıkarlarını şahsi çıkarlarından önde tutan, itaatkâr, otoriter, sadakat duyguları yüksek bir kuşaktır (Yelkikalan ve Altın, 2010, 16).

• **X Kuşağı**

1965-1980 yılları arasında doğmuş bireylerden oluşan bir geçiş kuşağıdır. Şimdilerde yararlanılan teknolojik ürünlerin birçoğu X Kuşağı tarafından geliştirilmiş olsa da teknolojiden yararlanmada Y Kuşağının oldukça arkasında kalmışlardır. Bugünlerde çalışma hayatındaki pozisyonlara bakıldığında Baby Boomers üyeleri çoğunlukla üst yönetimde bulunurken, X ve Y Kuşağı üyelerinin daha alt kademelerde ve yakın pozisyonlarda oldukları görülmektedir (Kuyucu, 2017).

Çalışma hayatında yaşamak için çalışmayı benimseyen, kanaatkâr duyguları yüksek,

sadakat duyguları değişken, sadık, şüpheli, toplumsal sorunlara duyarlı, iş motivasyonları yüksek, otoriteye saygılı, teknolojik değişim ve dönüşüme rastladığından mecburi teknolojiyi kullanan bir kuşaktır (Mengi, 2009). Kendi sorumluluklarının bilincinde olan ve sorunlarını tek başına çözmeye odaklanan X Kuşağı bireyleri, başarılı olabilmek için takım çalışmasına gereksinim duyan Patlama Kuşağına göre kendilerine olan güvenleri daha yüksektir (Tulgan, 2000).

• **Z Kuşağı**

2000 ve sonrasında teknolojinin içine doğan, 21. Yüzyılın yönetici, çalışan, üreten kısmını meydana getirecek olan bu kuşağa “internet kuşağı” ya da “kristal nesil” de denilmektedir. Teknolojinin olmadığı bir dünyayı bilmeyen, bilgisayar, akıllı telefon gibi teknolojik araçlarla her an sanal ortama bağlanabilen, konuşarak değil de sosyal medya üzerinden emojilerle iletişim sağlayan bir nesildir (Taş vd. 2017).

Teknolojinin sağladığı iletişim ve ulaşım kolaylığı ile iç içe olan bu nesil, diğerlerinden farklı olarak “network”, farklı ağların üyelerinden oluşabilmektedir. Sanal ortamlarda uzaktan iletişim kurabilmelerinden dolayı yalnız olmayı tercih ettikleri söylenebilir. Eş zamanlı olarak birçok konu ile ilgilenebilme yeteneklerini ilerletebildikleri görülmektedir (Mengi, 2009).

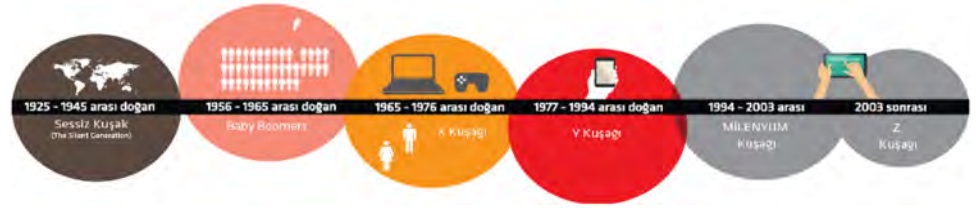
Çalışma hayatında eğitim seviyesi yüksek, devamlı olarak kendisini geliştiren, değişimlere açık, ayrıntılara takılmamaları ve doğru tespitte bulunabilmelerinden dolayı işletmelerde verimli ve başarıyı yakalayan bir kuşaktır. Takım çalışmalarından ziyade bireysel çalışmayı tercih eden, kendilerini anlatabilecekleri ortamlar yaratan yaratıcı bir kuşak olarak görülmektedir. İşin heves ve enerjiyle yapılacağını ileri süren, eğlenirken de öğrenen, para kazanmakla birlikte iş doyunluğuna da önem veren bir nesildir (Taş vd. 2017).

3.4. Kullanıcı Olarak Y Kuşağı

Y kuşağı, 1980-1999 yılları arasında doğan bireyleri kapsamaktadır (Şekil 8). Kuşaklar arasındaki farklılığı fazla hissettiren bu nesil özgür olmaktan hoşlanır. Eleştirelliği ve

Şekil: 8

Kuşakların şematik gösterimi (URL-7).

özgüveni, Y kuşağının bireyci olmasından ortaya çıkmaktadır. Teknolojinin içinde doğdukları için zekilerdir, aynı anda birden çok iş yapabilme yeteneğine sahiplerdir. Y kuşağı için önemli bir güdüleme (motivasyon) kaynağı olan sosyal hareketlilik; bireylerin sadece özel hayatta değil, iş hayatında da sosyalleşmesini, kafa dağıtmasını, eğlenerek çalışmasını beraberinde getirmektedir. Bu nedenle salt çalışma alanlarıyla sınırlı kalmayan, hemen hemen bir eğlence merkezi durumuna da gelen yeni nesil ofisler tercih edilmektedir (Hatipoğlu ve Sarbal, 2017).

3.5. Y Kuşağının Günümüz Çalışma Kültüründen Beklentileri

Son 5 yıldır gözle görülür nitelikte değişime uğrayan çalışma alanları önemli oranda Y kuşağının yaşam biçimine uyarlanmaktadır. Çalışan beklentilerinin yeterince göz önünde bulundurulmadığı geçmişin aksine günümüzde, ofisler Y kuşağının istek ve beklentileri doğrultusunda yeni bir bakış açısıyla düzenlenmektedir. Yeni nesil kullanıcıların kendilerine özgü kimliklerinin yanında değişen çalışma kültürüne dayalı olarak ofislerde takım çalışması veya sosyal ilişki kurma gereksinimi kendini göstermektedir. Bu gereksinimlerin çalışma alanlarında mimari yönden görsel ilişkiye dayanarak, çalışanların dinlenme, eğlenme, etkili iletişim kurabilme gibi sosyal gereksinimlerine yanıt verebilecek biçimde tasarıma yansması beklenmektedir (URL-6).

• Dinamik, Renkli ve Rahat

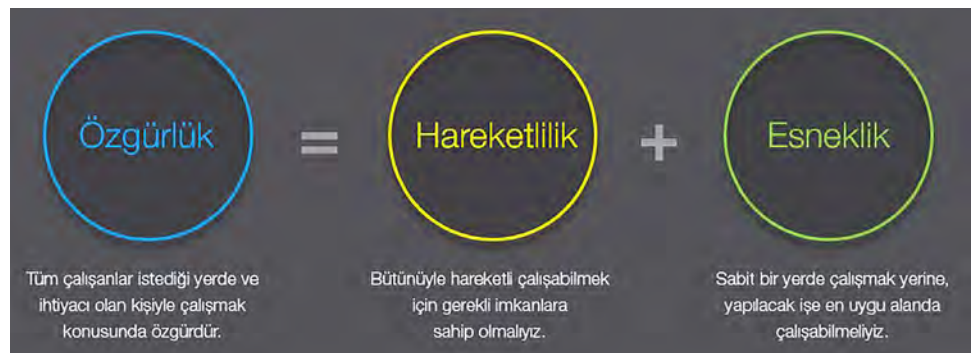
Teknoloji ile büyüyen ve onu yaşamın her alanında kullanan, hareketli, renkli ve rahatına düşkün Y kuşağının içinde bulunacağı çalışma alanlarının da benzer biçimde teknoloji, dinamizm ve rahatlıkla bütünleşmesi gerekmektedir. Tasarımda odak nokta en yüksek düzeyde rahatlık, en düşük seviyede durağanlık ve olabildiğince hareketlilik olmalıdır. Akışkan, esnek, birleştirici ve dönüştürülebilir özelliklere sahip bu tip mekânlar var olan alanların bir başka etkinlik için uyarlanabileceğini göstermektedir. Örneğin dinlenme alanını oluşturan oturma odaları, anlık bir karar ile bir toplantı salonuna dönüşebilmektedir. Dinamik ofislerin en önemli tasarım öğelerini modülerliği sağlayan hareketli mobilyalar, bitkiler, raylı duvarlar, konteynerler ve ayırıcılar oluşturmaktadır (URL-6).

• Olabildiğince Özgür ve Sosyal

Y kuşağına göre özgürlük yaşamın her alanında olduğu gibi çalışma alanında da vazgeçilmez bir konumdadır. En üst düzeyde özgür ve rahat hissedilebilen, geleneksel ofis anlayışından uzak, zengin ve hareketli bir tasarım ile oluşturulmuş çalışma alanları Y kuşağına hitap etmektedir. Yenilik merkezli çalışma alanları yaratıcılık sınırlarını zorlayan fikirlerle, zamanın ötesinde bir tasarım dili ortaya koymaktadır. Çalışanları olabildiğince özgür hissettiren bu mekânlar, sosyal alanlar yönünden de çeşitli bir içeri-

Şekil: 9

Etkinlik temelli çalışma şeması (URL-8).

ğe sahip olmaktadır (URL-6) (Şekil 9).

Gerek iş birliği ve takım çalışmasını destekleyerek takım ruhu yaratma, gerekse sosyalleşme ve çalışma istekliliği oluşturma amaçlarıyla tasarlanan alanlar geniş hayal gücünün eserleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çatı bahçelerinden dinamik eğlence ve etkinlik alanlarına, kafeteryalardan uyku ve dinlenme alanlarına kadar çeşitli bireysel ve etkileşim içindeki bölümler çalışma alanlarına uyarlanmaktadır. Yaratıcılık sınırlarını daha da zorlayan; ofis içinde mini toplantılar yapabilecek iğlolar, uyku odalarında öğle uykuları, meditasyon merkezleri, karavanda toplantılar, özel telefon görüşmelerinin yapılabileceği telefon kulübeleri gibi seçenekler tasarım alanları olarak uygulamaya geçmektedir (Şekil 10). Diğer yandan bar ve yüksek taburelerden oluşan mola alanları, bilardo masaları, satranç alanı, mini golf alanları yeni nesil ofislerde karşımıza çıkabilecek sosyal alanlar arasında yer almaktadır (URL-6) (Şekil 11).

• Ekoloji ve Sürdürülebilirlik

Günümüzde yeni nesil ofis tasarımı eğilimi çoğunlukla sürdürülebilirlik kavramıyla birlikte biçimlenmektedir. Bu doğrultuda dikey orman, kat bahçeleri, çatı bahçeleri gibi alanlar ofis çalışanlarının yaşamına hızla girmektedir. Çalışanlar kapalı ve gün ışığı görmeyen çalışma alanlarının yerine istediklerinde soluk alabilecekleri, gün ışığından olabildiğince fazla yararlanabilecekleri çalışma alanlarını yeğlemektedir. Bu yeni tasarım alanı, bitki konumlandırılmasının ötesinde doku, doğal aydınlatma, doğaya özgü malzeme kullanımı gibi özellikleriyle yeni nesil ofisler için büyük

Şekil: 10
Kabincell Lucia telefon kulübesi (URL-9).

Şekil: 11
Dublin Google ofisi sosyal alan (URL-10).

önem taşımaktadır (Şekil 12). Akıllı bina sistemleri de sürdürülebilir tasarımları tamamlayan, enerji verimliliğini destekleyen önemli konulardan biridir. Tüm bu ölçütlere bakıldığında çalışan mutluluğunu, iş verimliliğini ve tasarımsal başarıları beraberinde getirdiği görülmektedir (URL-6).

Ofis genelinde cam duvarların tercih edilmesi kullanıcıların gerek gün ışığından faydalanmasına gerekse kurulacak sosyal iletişimin artmasına sebep olmaktadır. Cam cepheyi saran dikey bahçeler sıcak güneş ışığının etkisini azaltırken boşluklu yapıdaki taş kaplama duvarlar doğal havalandırmayı sağlayarak kullanıcılar için ideal bir ofis ortamı sunmaktadır (Şekil 12).

Kuşak kavramı ve kuşak sınıflandırmaları

Şekil: 12
Desino fabrikası ofis binası, birçok ağaç ve bitki örtüsü ile çevrili biyo-duvarlar (Binh Chanh, Vietnam) (URL-11).

incelendiğinde elde edilen veriler sonucunda kuşakların özellikleri ve değerleri Tablo 2’de kuşakların çalışma hayatındaki özellikleri de Tablo 3’de gösterilmiştir (Özdemir, 2020).

4. Türkiye’deki Yeni Nesil Ofis Yapılarına Örnekler

Son dönemde Türkiye’de birçok yeni nesil ofis yapısı görmek mümkün olmakla birlikte bu çalışma kapsamında; bazı ofis yapıları çok amaçlı çalışma birimleri, etkinlik

Tablo: 2
Kuşakların Özellikleri ve Değerleri

Kuşaklar	Baby Boomers	X Kuşağı	Y Kuşağı	Z Kuşağı
Kuşakların Özellikleri Ve Değerleri	Sadakat duyguları yüksek	Sadakat duyguları değişken	Sadakat duyguları az	Sadakat duyguları yok
	Otoriter	Otoriteye saygılı	Otoriteyi zor kabullenen	Otoriteyi kabullenmeyen
	Kanaatkâr duyguları yüksek	Kanaatkâr duyguları yüksek	Kanaatkâr duyguları az	Kanaatkâr duyguları yok
	Takım çalışmasına çok önem veren	Takım çalışmasına önem veren	Bireysel hareket eden	Bireysel hareket eden
	Teknolojiye uzak	Teknoloji ile ilişkisi düşük	Teknoloji ile büyüyen	Teknoloji ile doğan
	Rekabetçi	Şüpheli	Gerçekçi	Yaratıcı
Özgürlük düzeyi düşük	Özgürlük düzeyi dengeli	Özgürlük düzeyi yüksek	Özgürlük düzeyi çok yüksek	

Tablo: 3
Kuşakların Çalışma Hayatındaki Özellikleri.

Kuşaklar	Baby Boomers	X Kuşağı	Y Kuşağı
Kuşakların Çalışma Hayatındaki Özellikleri	Sadık	Şüpheli	Girişimci
	Çalışmak için yaşama	Yaşamak için çalışma	Önce yaşama sonra çalışma
	İşkolik	Akıllıca çalışma	Eğlenerek çalışma
	Başarı	Takım çalışması	Özgüvenli ama takım odaklı
	Kariyerine sadakat	İlişkilerine sadakat	Kendine ve ilişkilere sadakat
	İlerleme yoksa iş değiştirme	Gerekliyorsa iş değiştirme	Çok sık iş değiştirme
	İdealist	İş/yaşam dengesi	Mali başarı
	İş motivasyonları çok yüksek	İş motivasyonları yüksek	İş motivasyonları düşük
	Takım çalışması	Uyumluluk	Aynı anda çok iş yapma
	Fazla mesai saatleri	Mesai saatleri	Esnek mesai saatleri

ve aktivite birimleri, dinlenme birimleri açısından incelenerek, seçilen örnekler bu birimler üzerinden karşılaştırılmıştır.

• Allianz Türkiye HQ

Tasarımı Swanke Hayden Connel Mimarlık (AukettSwanke) ofisine ait olan, LEED Gold sertifikası ödüllü Allianz Türkiye Genel Merkezi, 2016 yılında Ataşehir, İstanbul'da kurulmuştur. Mimarlık ofisi projeden şu şekilde bahsediyor:

Kurumsal hedeflere arka çıkan, çalışma ortamındaki gerginliği en az seviyede tutan, kullanıcıların gereksinimlerine cevap veren, çalışma ortaklığı, etkileşim, dikkat toplama ve dinlenme olanağı sunan, açık alanları da barındırarak verimli, sürdürülebilir ofis tasarımı oluşturmak projenin amacıdır. Kullanıcılar arasında sosyal ilişkileri güçlendirmek için açık plan çalışma ortamı tercih edilmiştir. Dikkat toplamak için ayrılan odalar, proje odaları, açık ve

çeşitli büyüklükte toplantı odaları sayesinde tasarımın kaynağı olarak ilerlemiş bir "komşuluk" düzeni oluşturulmuştur (URL-12) (Şekil 13-14).

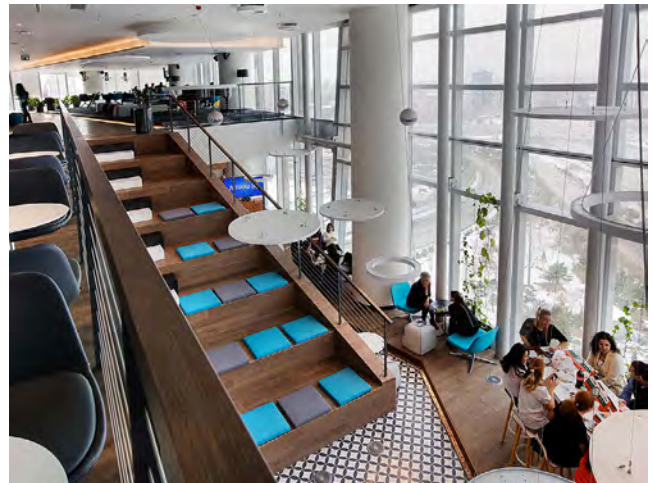
Oluşturulan bu farklı alanlar, kullanıcılara çalışma hayatının çeşitli gereksinimleri için seçenek sunmaktadır. İki kat yüksekliğindeki iç bahçe çeşitli temalara sahip her ofis katı için mekânın odak noktasını oluşturmaktadır (Şekil 15-16). Allianz, çok çeşitli departmanlardaki pek çok teşkilat, kişi ve kuruluşlar, spor etkinlikleri ve eğitim programları ile çalışma ortaklığı barındıran bir grup olduğu için her bir ofis katında bu çalışma ortaklığını yansıtacak Formula 1, golf, futbol gibi temalara yer verilmiştir (URL-12).

• Yemeksepeti Park

Yemeksepeti Park, Erginoğlu ve Çalışlar Mimarlık tarafından tasarlanmış ve Beşiktaş, İstanbul'da 2017 yılında inşa

Şekil: 13, 14

Farklı büyüklükteki toplantı odaları (Foto. Akay, G.) (URL-12).

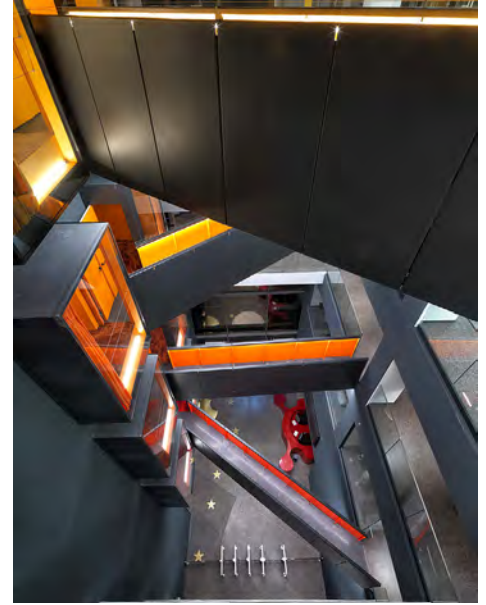

Şekil: 15, 16

İki kat yüksekliğindeki iç bahçe (Foto. Akay, G.) (URL-12).

Şekil: 17, 18

Giriş holü ve uyku odalarına bağlanan köprüler (Foto. Emden, C.) (URL-13).

edilmiştir. Yemeksepeti Park, kesintisiz çalışan bir şirket olduğundan iç mekânda-ki esas tasarım fikri “ofis içi devamlı ve devingen yaşamı” elde etmek olmuştur. Giriş holünde, 24 metre yüksekliğe sahip galerinin monotonluğunu ortadan kaldıran ve her katta farklı bir derinlik katan köprüler yer almaktadır (Şekil 17-18). Bodrum katlarından zemin katına gelen asansörlerin üzerinde oluşan 20 m²lik boşluklar, katlara köprülerle bağlanarak oluşturulan uyku odaları ile değerlendirilmiştir. Uyku odaları verimlilik açısından önemli bir detay; her odada prizlerin yanında USB girişleri, yatağa oturunca kendinden kapanan perdeler, üst düzey ses izolasyonuna sahip biçimde tasarlanmıştır (Erginoğlu ve Çalışlar, 2019).

Merkezdeki dairesel kapsül, yönetici ve uzmanların açık alanda çalışanlarla ilişki

kurma olanağı sağlamak amacıyla tasarlanmıştır (Şekil 19). Hiyerarşik yapıyı yok eden sonsuz masa, yaklaşık iki yüz kişiye esnek çalışma olanağı sağlamaktadır. “Her kullanıcı eşit” düşüncesi ile aynı koltuk seçimi yapılmıştır (Şekil 20).

Pencere önünde yükselip alçalan birim, isteğe bağlı olarak bar yüksekliğinde ya da dizüstü çalışma ve dinlenme amaçlı kullanılacak biçimde tasarlanmıştır (Şekil 21). Kullanıcıların dinlenme, eğlenme, kendilerini iyi hissetme ve sosyal ilişkiler kurabilme gibi gereksinimlerini karşılamak amacıyla dinlenme ve eğlenme alanları tasarlanmıştır (Şekil 22-23).

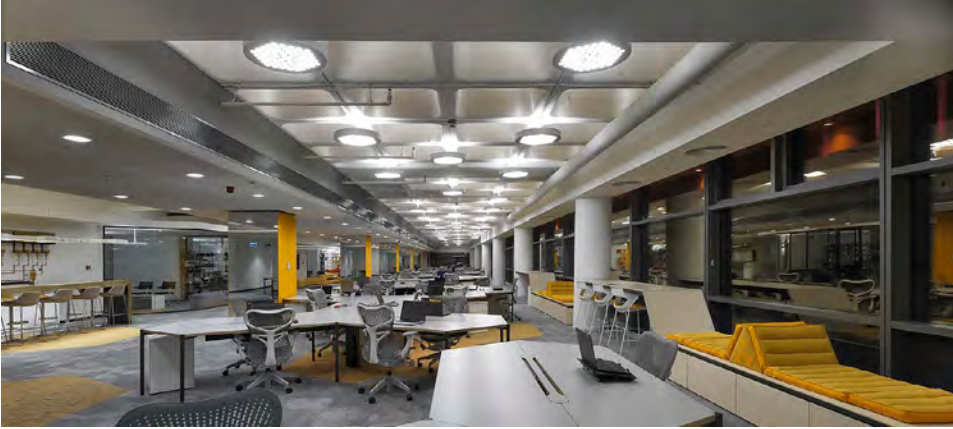
• Kolektif House Maslak

Kontra Mimarlık tarafından tasarlanan Kolektif House Maslak, 2018 yılında Sarıyer

Şekil: 19, 20

Serbest çalışma kapsülleri ve esnek çalışma olanağı ile sonsuz masa (Foto. Emden, C.) (URL-13).

Şekil: 21
Yönetim katı çalışma alanı (Foto. Emden, C.)
(URL-13).

Şekil: 22, 23
Eğlenme ve dinlenme alanları (Foto. Emden, C.)
(URL-13).

İstanbul'da inşa edilmiştir. Çeşitli departmanlardan yaratıcı kullanıcı ve şirketleri birleştirerek enerjik bir grup yaratmak amacıyla tasarlanan Kolektif House, taze düşüncelerin ve beraberliklerin filizlendiği bir ofis olmayı prensip edinmiştir. Gensler ve dokuz yüz tam zamanlı ofis çalışanları tarafından sürdürülen Workplace Survey 2008 araştırmasına göre; günlük mesai saatlerini %28 odaklanarak çalışma, %27

beraber çalışma, %27 öğrenme ve %23 sosyalleşme olarak geçiren kullanıcılara sahip şirketlerin başarılarının yükseldiği görülmüştür. Bu veriler ışığında tasarlanan Maslak ofislerinde gerek sosyalleşme gerekse birlikte takım çalışmasına olanak verecek biçimde esnek çalışma alanları bulunmaktadır (URL-14).

Özel olarak tasarlanan mobilyalara ara ara canlı bitkiler yerleştirilerek yeşil dokuyu iç

Şekil: 24, 25
İş mekânında doğal ve endüstriyel malzemeler, bitki kullanımı ve aydınlatma tasarımları (Foto. Dörter, E.) (URL-14).

Şekil: 26, 27
Esnek çalışma alanları ve küçük etkinlik alanı (Foto. Dörter, E.) (URL-14).

mekânda hissettirmek amaçlanmıştır. Karşılama, ortak çalışma ve etkinlik alanlarında Sinem Yıldırım'a ait tropik doğa çizimlerine yer verilerek bu hissiyat güçlendirilmeye çalışılmıştır (Şekil 24-25) (URL-14).

Kayar katlanır doğrama elemanları ile istenildiğinde esnek çalışma alanlarına dahil edilebilen küçük etkinlik alanı, amfi tasarımı ile buluşma, sunum, forum, kutlama gibi etkinliklere olanak sağlamaktadır (Şekil 26-27). Gerekseim görüldüğünde dönüştürülebilecek biçimde tasarlanan ve özel üretim mobilyalarla kişiselleştirilebilen ortamlar, kullanıcı odaklı ve kullanıcılarının gereksinimlerine cevap verebilen yeni nesil ofis tasarımı ortaya koymaktadır (URL-14). Ortak kullanımlı yemek, kafeterya ve oturma alanları çeşitli departmanlardaki kullanıcılar arasında sosyal ilişkiler kurulmasına olanak sağlamaktadır.

Yalnız kalma, odaklanarak çalışma, fikir yaratma ve geliştirme, telefon görüşmeleri, toplantılar gibi gereksinimler için çeşitli

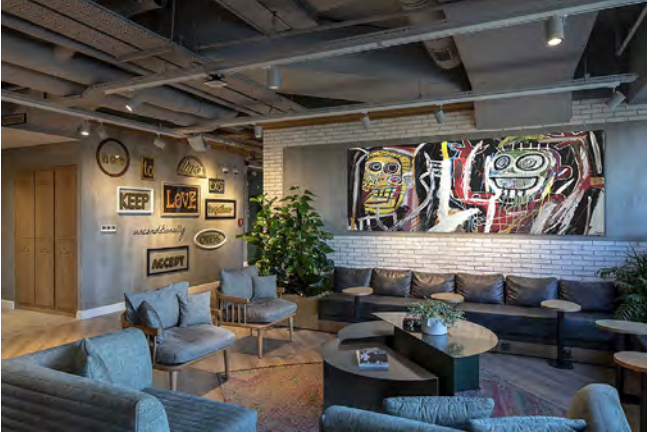
Şekil: 28, 29
Açık-kapalı çalışma alanları ile sosyalleşme ve dinlenme alanları (Foto. Dörter, E.) (URL-14).

büyükte kapalı mekânlar tasarlanmıştır. İç mekânda şömine tercih edilmesi, çevresinde sıcak, samimi sosyalleşme ve dinlenme alanları oluşmasına olanak tanımıştır (Şekil 28-29) (URL-14).

Kullanıcıların kendilerini evinde hissedebilecekleri hem çalışıp hem sosyalleşebilecekleri, çalışma istekliliğini, verimliliği en üst düzeye çıkarması amaçlanan çalışma alanlarının tasarlama sürecine No LaB sanatçıları da katılarak çalışma ve sosyalleşme alanları için yerleştirme, duvar resmi, heykel gibi eserler ortaya koymuştur (Şekil 30-31) (URL-14).

Doğal aydınlatmanın elde edildiği uzay kafes çatı konstrüksiyonunu arka planda bırakmak ve insan ölçeğini muhafaza etmek amacıyla tavan ahşap karkas sistem ve yeşil doku ile birleştirilmiştir. Doğal aydınlanan bu ortam; dairesel oturma alanları, canlı bitkiler, barlar, ortak çalışma ve sosyalleşme alanları ile esnek çalışma biçimi sunmaktadır (Şekil 32) (URL-14).

Bu çalışma kapsamında seçilen Allianz Türkiye, Yemeksepeti Park ve Kollektif House Ofisleri; yeni nesil ofis ölçütlerinden etkinlik ve aktivite birimleri (Tablo 4), dinlenme birimleri (Tablo 5) ve çok amaçlı çalışma birimleri (Tablo 6) üzerinden karşılaştırılmıştır.

5. Covid-19 Salgının Ofis Tasarımına Etkisi

2019 Aralık ayında ilk olarak Çin'in Wuhan şehrinde görülen Covid-19 salgını kişisel alışkanlıklar üzerinde sürekli etki oluşturduğu gibi çalışma hayatında da değişiklikler meydana getirmektedir. Bu nedenle çalışma alanları bırakıldan çok daha farklı bir noktaya gelirken yeni sürece hazır olunması gerekmektedir. Birçok şirket esneklik, düzensiz çalışma tarzı, daha fazla

alan, sağlık ve hijyen gibi konuları ele almaya başlamıştır.

Covid-19 salgınının belirlediği ilk zamanlarda, bazı çalışanlar gerekli önlemleri alıp iş yaşamını sürdürürken bazıları da evden çalışma kavramıyla karşı karşıya kalmıştır. Salgının birinci dalga olarak belirtildiği sürede; verimliliğin odağı olarak seçilen ofis ortamlarının çalışmak için gereken birincil mekân olmadığı, çok az bir sürede farklı meslek dalları için evden çalışmanın da olası olduğu görülmüştür. Evden çalışma kavramı, işveren ve çalışanlar tarafından başlangıçta kısa ömürlü bir önlem sayılmıştır. Bu kavram, bazı işverenler tarafından verimsiz ve zorlu bir süreç olarak değerlendirilse de küresel ölçekte deneyim edinilen bu süreç, gerçekte evden çalışmanın bazı çalışanlar için fazlasıyla

Şekil: 30, 31

Verleştirme ve duvar resimlerine yer verilen sosyal alanlar (Foto. Dörter, E.) (URL-14).

Şekil: 32

Doğal aydınlanan esnek çalışma alanları (Foto. Dörter, E.) (URL-14).

Tablo: 4
Allianz Türkiye, Yemeksepeti Park ve Kollektif House Ofislerinin Etkinlik ve Aktivite Birimleri Üzerinden Karşılaştırılması.

Birimler		Allianz Türkiye	YemeksepetiPark	Kollektif House
Etkinlik ve Aktivite Birimleri	Spor Alanları	Fiziksel Etki Fitness, pilates, yoga, aletli sporlarının yapılabildiği alanlar ve giyinme, soyunma, duş birimleri	Fiziksel Etki Fitness, pilates, yoga, aletli sporlarının yapılabildiği alanlar ve giyinme, soyunma, duş birimleri	Fiziksel Etki Pilates, yoga, meditasyon, sporlarının yapılabildiği alanlar ve giyinme, soyunma, duş birimleri
		Psikolojik Etki Çalışanların sağlıklı ve fit görünmelerini sağlama, çalışanların streslerini atma, sosyalleşmelerini sağlama	Psikolojik Etki Çalışanların sağlıklı ve fit görünmelerini sağlama, çalışanların streslerini atma, sosyalleşmelerini sağlama	Psikolojik Etki Çalışanların sağlıklı ve fit görünmelerini sağlama, çalışanların streslerini atma, sosyalleşmelerini sağlama
	Oyun Alanları	Fiziksel Etki Langurt, masa tenisi, oyun konsolları	Fiziksel Etki Langurt, masa tenisi, oyun konsolları, bilardo, satranç, amfi, salıncaklar, hamaklar, tribün, file, sinema	
		Psikolojik Etki Çalışanların oynayarak zihnini boşaltma, çalışanları motive etme, eğlenmelerini ve sosyalleşmelerini sağlama	Psikolojik Etki Çalışanların oynayarak zihnini boşaltma, çalışanları motive etme, eğlenmelerini ve sosyalleşmelerini sağlama	

verimli olabileceğini göstermiştir. Birlikçiler tarafından, yasakların rahatlatılması ve normalleşme ile birlikte evden çalışma kavramının şimdilerde daha fazla önerildiği vurgulanarak farklı çalışma sistemlerinin de verimli olabileceği belirtilmiştir. Özellikle kimi büyük ve kurumsal işletmeler evden çalışma kavramının yalnızca salgın süreci için değil gelecekte de benimsenecekleri bir sistem olması için gerekli çalışmalara başladıklarını bildirmişlerdir (URL-15).

2020 Haziran ayı ile birlikte birçok ülke, “normalleşme” olarak adlandırılan sürece girerek salgınla yaşamını sürdürmenin yöntemini çalışma kültürüyle bir araya getirmiştir. Normalleşmeyle iş yaşamı-

na dönen birçok işveren ve çalışan yeni normale uyum sağlamayı denemiştir. Sosyal mesafeye göre düzenlenen oturma biçimi, maske, ateş ölçümü ve HES kodu zorunluluğu, azaltılmış çalışma saatleri ve nöbetleşme sistemi gibi yeni önlemlerle iş yaşamına geri dönülmüştür. Bu süreçte haftanın belirli günlerinde evden, diğer günler de ofisten çalışma olarak belirtilen “karma çalışma yöntemi” (“hibrit çalışma metodu”) doğmuştur. Bu yöntem ile tehlikenin olabildiğince düşürülmesi ve fiziki iş yaşamının sürdürülmesi amaçlanmıştır. İş yaşamına dönen çalışanların katıldığı bir ankette, bu yönteme geçmenin daha verimli olacağı sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla pek çok işletme geleceğin çalışma yöntemi

Birimler		AllianzTürkiye	YemeksepetiPark	Kollektif House
Dinlenme Birimleri	Dinlenme Alanları	Fiziksel Etki İki kat yüksekliğindeki iç bahçe, Tv seyredilebilir, müzik dinleyebilir, müzik aleti çalabilir, uzanabilir, kitap, gazete vb. okuyabilir, kafeterya, yemekhane alanları	Fiziksel Etki Dinlenme ve eğlenme katı, kent bahçesi, Tv seyredilebilir, müzik dinleyebilir, müzik aleti çalabilir, salıncaklar, hamaklar, kütüphane, kafeterya, yemekhane alanları	Fiziksel Etki Şömine alanı, teras, Tv seyredilebilir, müzik dinleyebilir, uzanabilir, kitap, gazete vb. okuyabilir, rahat oturabilir alanları, kafeterya, mutfak, bar alanları
		Psikolojik Etki Çalışanları dinlenerek motive etme, çalışanların stres atmalarını ve sosyalleşmelerini sağlama	Psikolojik Etki Çalışanları dinlenerek motive etme, çalışanların stres atmalarını ve sosyalleşmelerini sağlama	Psikolojik Etki Çalışanları dinlenerek motive etme, çalışanların stres atmalarını ve sosyalleşmelerini sağlama
		Fiziksel Etki Uyku odaları	Fiziksel Etki Uyku odaları	Fiziksel Etki
	Uyku Alanları	Psikolojik Etki Çalışanların kısa süreli yorgunluklarını atabilmelerini sağlama	Psikolojik Etki Çalışanların kısa süreli yorgunluklarını atabilmelerini sağlama	Psikolojik Etki

Tablo: 5

Allianz Türkiye, Yemeksepeti Park ve Kollektif House Ofislerinin Dinlenme Birimleri Üzerinden Karşılaştırılması.

olarak değerlendirilen karma (*hibrit*) çalışma biçimini benimseyerek salgın sürecine ayak uydurmaya çalışmaktadır. Bilirkişiler, alınan önlemlerin önümüzdeki yıllarda da sürdürülmesi gerektiğini vurgularken işletmeler de çalışan sağlığı, mutluluğu ve istekliliğine (*motivasyonuna*) önem vererek iş yaşamını bu sürece göre uyarlamaktadır (*URL-15*). Salgın sürecinde ofislerde ilk aşamada gözlemlenebilecek esas değişiklikler şöyle diyebiliriz:

• Sosyal Mesafe (Fiziki Uzaklık)

Global Workplace Analytics'in ortaya koyduğu bir araştırmada; ABD işgücünün yüzde 80-90'ının yarı zamanlı uzaktan çalışmak istemesi bu dönemde uzaktan çalışma fikrinin giderek yaygınlaştığını desteklemektedir. İlerleyen süreçte esnek çalışma modellerinin daha çok gündemde olması ve ofis tasarımlarına yansımaları

kaçınılmazdır. Ofis masaları arasındaki 1 metreye kadar düşebilen uzaklığın (*mesafenin*) yeni nesil ofis tasarımlarında sosyal mesafe (*fiziki uzaklık*) kuralı göz önünde bulundurularak yeniden aralanması beklenmektedir (*Baltacı, 2020*).

• Temassız Teknoloji

Küresel salgın (*Pandemi*) süreci ile birlikte “temassız ödeme”, “temassız teslimat”, “temassız sevkiyat” gibi tanımlamaları gündeme getirmiştir. COVID-19 salgını ile ilerleyen süreçte kuruluşların temizlik kurallarını üst düzeye çıkarmak amacıyla “temassız teknolojilere” daha fazla yönelmesi beklenmektedir. Önümüzdeki dönemde ofislerde temas noktalarını azaltmak için sensörlü açılıp kapanan elektrik anahtarları, asansör ve ofis kapıları, ofis giriş/çıkış noktalarında termal kontroller, hava dolaşımını (*sirkülasyonunu*) sağlamak

Tablo: 6
Allianz Türkiye, Yemeksepeti Park ve Kollektif House Ofislerinin Çok Amaçlı Çalışma Birimleri Üzerinden Karşılaştırılması.

Birimler		Allianz Türkiye	YemeksepetiPark	Kollektif House
Çok Amaçlı Çalışma Birimleri	Tek kişilik alanlar	Fiziksel Etki	Fiziksel Etki	Fiziksel Etki
		Tek kişilik bireysel alanlar	Tek kişilik bireysel alanlar	Tek kişilik bireysel alanlar
		Psikolojik Etki	Psikolojik Etki	Psikolojik Etki
		İş için gereken odaklanmayı sağlama, fikir yaratma ve geliştirme	İş için gereken odaklanmayı sağlama, fikir yaratma ve geliştirme	İş için gereken odaklanmayı sağlama, fikir yaratma ve geliştirme
	1-2 kişilik alanlar	Fiziksel Etki	Fiziksel Etki	Fiziksel Etki
		1-2 kişilik alanlar	1-2 kişilik alanlar	1-2 kişilik alanlar
		Psikolojik Etki	Psikolojik Etki	Psikolojik Etki
		Ortak çalışma olanağı sağlama, yalnız kalma, odaklanarak çalışma, telefon görüşmesi yapma	Ortak çalışma olanağı sağlama, yalnız kalma, odaklanarak çalışma, telefon görüşmesi yapma	Ortak çalışma olanağı sağlama, yalnız kalma, odaklanarak çalışma, telefon görüşmesi yapma
	Takım alanları	Fiziksel Etki	Fiziksel Etki	Fiziksel Etki
		5-6 kişilik alanlar, proje alanları, açık farklı büyüklükte toplantı alanları	10-18 kişilik çalışma istasyonları, kapsüller, farklı büyüklük ve kapasitede seminer ve toplantı odaları, tribün, amfi	5-6 kişilik alanlar, farklı büyüklükte etkinlik alanları, amfi, farklı büyüklük ve kapasitede toplantı odaları, fikir geliştirme odaları
		Psikolojik Etki	Psikolojik Etki	Psikolojik Etki
		Yakın iş birliği içinde çalışabilme ve takım ruhunu geliştirme	Yakın iş birliği içinde çalışabilme ve takım ruhunu geliştirme, fikir alışverişinde bulunabilme	Yakın iş birliği içinde çalışabilme ve takım ruhunu geliştirme

için üst düzey teknoloji ile hazırlanan havalandırma sistemleri öngörülmektedir (Baltacı, 2020).

• Sanitasyon

Ofislerde sanitasyonu (hijyenik ve sağlıklı koşulların oluşturulması ve korunması çerçevesinde alınan tüm önlemler) sağlamak adına tasarımlarda; masa yüzeylerini temiz tutabilmek amacıyla açık raf birimleri (üniteleri) yerine çekmeceli dolaplar, mobilyaların içine yerleştirilmiş teknolojiler gibi değişiklikler kendini gösterecektir. Çalışanları saat yönünde yürümeye yöneltmek, teması en aza

indirmek amacıyla tek yönlü akış oluşturmak, zemin döşemelerinde sosyal mesafeyi anımsatan biçimler kullanmak gibi görsel yönlendirmelerin ofis içerisinde artması beklenmektedir (Baltacı, 2020).

6. Verimlilik ve Ofis Tasarımlarının Verimlilik Üzerine Etkisi

Verimlilik kavramını genel olarak çıktıların girdilere oranı olarak tanımlamak olasıdır. Ofislerde verimlilik, ofiste kullanılan kaynakların eşgüdümü ve uyumu sonucunda ortaya çıkmaktadır. Ofis etkinliği ve verimliliği, çalışanlar ile doğrudan ilişkilidir.

Çalışanlar, ofisin en değerli kaynağıdır; işe alınmaları, yerleştirilmeleri, yükseltilmeleri, ücretlendirme ve eğitimlerinde Toplam Kalite Yönetimi ilkelerine bağlı kalınmalıdır. Ofis çalışanlarında gerekli verimliliği elde edebilmek için motive edilmeleri ve iş tatmini bulmaları sağlanmalıdır (Tengilimoğlu vd. 2019, 109).

Ofis çalışanlarının verimliliklerini artırmanın en etkin yollarından biri, onlarda “iş yapma arzusu” ve “örgütsel hedeflere bağlanma” hissini yaratmaktır. Bu arzu işi ilginç kılarak, zenginleştirip çeşitlendirerek, başarı güdüsü yaratarak, katılımı yetki devrini destekleyerek sağlanabilir. Ofis faaliyetlerinde verimlilik, zaman tasarrufu ile alakalı olarak zaman ve hareket etütleri ile gerçekleştirilebilmektedir. Hareket etüdü işin nasıl yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bunların yanında verimliliği artırma; iş basitleştirme, iş genişletme ve zenginleştirme, beyin fırtınası, takım çalışması gibi davranış teknikleri ile desteklenebilmektedir (Sabuncuoğlu, 1995).

Ofislerde verimliliği etkileyen ölçütler şöyle sıralanabilir: (Tengilimoğlu vd. 2019, 110).

- Yönetim türü
- Planlama, örgütlenme, toplantılar ve denetim fonksiyonlarının uygulama biçimi
- İş bölümü- uzmanlık ilişkisi
- Zaman ve kaynak kayıp/kazançları
- Çalışanların moral, eğitim ve maaş durumu
- Fiziksel koşullar (ışık, havalandırma, ısı, ses, gürültü)
- Estetik ve tasarımsal koşullar (renk, müzik, dekor vb)
- Geleneksel/çağdaş yönetim

Bugünlerde çalışma ortamında verimliliği yükseltme doğrultusunda görüşülecek konuların ilkinde ofis tasarımları yer almaktadır. Bu konuda gerçekleştirilen uygulamaların temelinde ise açık ofis tasarımları bulunmaktadır. Kapalı ofis kullanımının %32 oranına sahip olduğu ülkemizde; faydalanma kolaylığı, maliyet düşüklüğü, kullanıcıların birlikte çalışma arzusu gibi nedenlerle açık ofis tasarımları tercih edil-

mektedir. Yapılan iş ve kullanıcıların gereksinimleriyle paralel olan, kabiliyetlerini doğru biçimde sergilemesine olanak veren açık ofis tasarımlarının işveren tarafından tercih edilmesi doğru bir seçim olacaktır. Doğru seçim yapabilmek adına; kullanıcıların ev ortamı sıcaklığını ve samimiyetini hissedebilecekleri, doğal aydınlatmayı yakalayabilecekleri ortamların yaratılması için uzmanlardan faydalanılmalıdır. Ferah ve aydınlık çalışma ortamlarına olanak tanıyan açık ofis tasarımlarında; kullanıcıların evindeymiş gibi hissedebilecekleri, estetikliği yakalarken rahatlığa da ulaşabilecekleri, kalitenin ön planda olduğu, genişliği ve yüksekliği kullanıcılar tarafından ayarlanabilen, kişiselleştirilebilir mobilyalar tercih edilmelidir. Hem verimliliği yükseltip hem kullanıcılar üzerinde olumlu hislerin oluşmasını sağlayan renklerin kullanımıyla kalabalık ve gürültülü açık ofis algısından kopularak modern ve estetik görünüme kavuşulabilmektedir. Uygulanan renkler, ofisin aydınlatma oranı ve kat planlarının çözümüyle kararlaştırılacak estetik bir rötüştür. Doğal aydınlatmanın fazla olduğu ferah ortamlarda çeşitli koyu renkler uygulanabilirken, yetersiz olduğu daha basık ortamlarda canlı, aydınlık, açık renkler uygulanabilmektedir (URL-16).

7. Bulgular

Yeni sistemde en uygun ofis (ideal ofis) anlayışı; salgının etkisiyle ofis tasarımlarında dönüşümü hızlandırarak şirketlerin seçimlerini esnek bir genel merkez, ortak çalışma alanları ve evden çalışmayı sağlayacak sistemlerden yana kullanmasını gerektirmektedir. Bu durumda ofis tasarımlarını; esnek ofis çözümleri, üst düzey teknoloji ve sosyal alan olarak 3 ana konu çerçevesinde biçimlendirebiliriz.

Günümüzde de görüldüğü gibi dış etmenler ya da iç gereksinimler çok çabuk gelişmekte ve değişmektedir. Bugün bir ofisin kurulabilmesi için yatırım, sözleşme süreleri ve taahhütlerin en az düzeyde tutulması kaçınılmazdır. Bu durum şirketlerin küçülmesi, gelişmesi, büyümesi gibi konularda şirketi finansal ve hukuksal yönden bağımsızlaştırmaktadır. Dünyanın önde gelen gayrimenkul danışmanlık firmalarından biri olan

CBRE tarafından Kasım 2019’da yapılan araştırmaya göre esnek çalışma alanları son 5 yılda yüzde 205 artmıştır. Yaşamakta olan kriz sürecinin sonrasında bu artışın çoğalarak sürmesi beklenmektedir. Bu nedenle ilerleyen süreçte; kısa bir sürede yatırım maliyeti olmadan değişen gereksinimlere ayak uydurabilen, esnek çalışma modelini destekleyen ve verimliliği artıran “esnek ofis çözümleri” baş gösterecektir. Bu ofis tasarımları üretim tutarını (*maliyetleri*) düşürürken kullanıcı bağlılığını ve hoşnutluğunu da arttıracaktır (*Baltacı, 2020*).

Şirketler ilerleyen süreçte esnek ofis çözümlerini benimseyip çalışma alanlarına yansıtıran; teknoloji kullanımını ve ofis içindeki/dışındaki kullanıcılara ulaşılabilirliği daha olanaklı kılacaktır. Bu sayede şirketler ulaşılabilirlik ve güvenlik gibi asıl konularda huzursuzluk yaşamadan farklı karma (*hibrit*) çalışma biçimlerini sürdürülebilen; devinim (*hareket*) durumundaki, evdeki veya başka bir ofisteki kullanıcı kolaylıkla takım arkadaşlarına ulaşabilecektir. Bugünkü ofis anlayışı, yalnızca bir çalışma ortamı olmanın ötesinde etkileşim ve yaratıcılığı artırmak amacıyla işe koyulmalı; takım çalışmasını ve birliktelik duygusunu güçlendirmelidir. Dolayısıyla yeni nesil ofislerin sağlığı koruma ve temizliği sağlama (*hijyen*) yönünden bütün önlemlerin alındığı çalışma, eğlence ve sosyal alanları barındırması ile hem yaratıcılığı hem de daha sosyal olmayı benimseyen yeni iş gücünü kendine çekebilmek için önem taşımaktadır (*Baltacı, 2020*).

Son 50-60 yılda ofis tasarımları değişmekte olan yaşam koşullarına yavaş ve sağlam hamlelerle ayak uydurmuştur. Yalnız yaşanan son 5-6 aylık dönemde bu değişme etkileyici bir biçimde hızlanarak şu anda devam eden “evden çalışma yöntemi”, birçok hususta çeşitli tecrübeler edindiren iş dünyasına geri dönüşte yol göstermek amacıyla ciddi önem taşımaktadır. Evden çalışma yöntemi; daha çok kendi kendini yönetme, mesai saatlerinde esneme, trafikten uzak kalma sebebiyle karbon ayak izi azalımı ve vakit kazanma, sanal iletişim araçlarının kullanımı gibi yarıları beraberinde getirmiştir. Gelgelelim

sanal alemin aksine, yüz yüze etkileşimin gerek çalışma kültürü gerekse çalışanlar arasında kurulan sosyal ilişkilerde etkili olduğu bu dönemde anlaşılmıştır. Yapılan araştırmalarda iş dünyasına geri dönüşteki esas nedenin yüz yüze etkileşim ve kurulan sosyal ilişkiler olduğu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla gelecekteki ofis tasarımlarının, kullanıcıların birlik içinde olmasına, çalışma kültürü ve çalışanlar arasında sosyal ilişkilerin kurulmasına yardımcı olması gerektiği görülmüştür. Küresel salgından (*Pandemi*) önceki ofis tasarımları için kısmen de olsa yukarıda söz edilen ölçütlere yakın nitelikleri taşıdığı söylemek olasıdır. Şunun gibi; etkinliklere dayalı tasarım ilkeleri (*agile ofisler*), ileri düzey teknoloji kullanımı, çalışanlar arasındaki sosyal ilişkilerin ve etkileşimin güçlendirilmesi, ilişkinlik (*aidiyet*) kavramları önemli tasarım verileridir. Gelgelelim bu veriler ile mekânı en yüksek verimlilikte kullanma amacı ve açık ofis planlaması; karma (*hibrit*) çalışma düzenini ortaya çıkarmıştır. Azami mekânsal verimlilik, zorunlu olarak kullanıcı sayısına yansımıştır ve ofis kullanım yoğunluğunun epey çoğalmasına neden olmuştur. Son 30 yılda ofislerde, kullanıcıya ait alan oranı sürekli azalırken içinde bulunduğumuz küresel salgının bu oranı çabucak altüst etmesi beklenmektedir (*URL-17*).

8. Sonuç ve Değerlendirme

Geçmişte geleneksel ofis tasarımları, en yüksek kapsamda yararlanmaya odaklanarak çalışma istasyonları sayısı ile kullanıcıların çalışma ortamı ve aralarında kuracakları sosyal ilişkiyi geri planda tutarak önemli bir ölçüt yaratmıştır. Yalnız, küresel salgın sonrası bu mekânsal yoğunluğu düşürmeye, deneyim merkezli mekânlar oluşturmaya ve söz edilen sosyal ilişkilerin kurulmasına öncelik verilmelidir. Böylece küresel salgın sırasında arzulanan sosyal ilişkilerin daha da güçlenmesine katkıda bulunulabilir. Artık çalışma istasyonları sayısına göre değil de kazanılan yeni deneyimler doğrultusunda, ofis ortamında sosyal ilişkiler kurulmasına olanak sağlayacak ölçütlere dikkat edilerek tasarım yapılmalıdır. Bunun yöntemi de esnek ofis çözümleri ve çeşitli büyüklüklerde grupların bir arada

toplanabileceği, yoğunluğun fazlasıyla düşük olduğu mekânlar yaratmaktadır. Kullanıcıların çalışma alanları dışında hem çeşitli alanlarda bir araya gelmelerine hem de çalışma ortaklığına olanak sağlayan mekânsal organizasyonlar ağır basmalıdır. Bu yönde tasarlanan yeni nesil ofislerde, çalışma dışı destek ve sosyal alan ile dolaşım (sirkülasyon) amacıyla seçilen alanların ciddi oranda artması beklenmektedir. Bu beklentiyle kullanıcıya ait alan oranının yaklaşık %20-30 arasında yükseleceği öngörülmektedir. Bu oranlar, mekânsal verimliliğe ve evden çalışma yöntemine uyum sağlama miktarı ile doğru orantılı olarak biçimlenecektir. Ek olarak; çalışma ortaklığının oluşmasına olanak tanıyan mekânların yanı sıra, bireysel kullanıcıların da yalnız olarak yoğunlaşabilecekleri, fiziki uzaklıkta bireysel çalışma mekânlarının da tasarlanması gerekmektedir. Böylece, kullanıcıların ofis ortamındaki olanaklardan yoksun biçimde evden çalışmada karşılaştıkları fiziksel ve teknolojik altyapısal sorunlar giderilecektir. Küresel salgın dönemi, ofislerin geleceği ile ilgili önemli soruları ortaya çıkarmıştır. Artık ofislerin sonu mu geliyor? Gelecekte sürekli evden mi çalışılacak? Benzeri sorular gündeme gelenlerden bazılarıdır. Yalnız, kazanılan deneyimler ve baş gösteren sosyolojik gereksinimlere bakarak şu an bile çalışma alanı olarak ofislerin seçildiği görülmektedir. Yeni nesil ofis tasarım ilkelerinde hem sosyolojik hem de fiziksel yönden ciddi değişimlere yer verilerek kullanıcıları harekete geçirecek, çeşitli ilişkiler kurulmasına ve sosyal deneyimler edinilmesine olanak sunacak, bununla birlikte çalışma kültürüne nitelik kazandırmayı hedefleyen mekânsal tasarım ölçütleri geleceğin ofislerini biçimlendirecektir. Sosyalleşme ve bilinç tazeleme gibi etkinliklerin kolayca uygulanabileceği yeni nesil ofisler, mimari ve yeni nesil çalışma anlayışı yönünden farklı bir noktaya gelmektedir. Çalışma alanlarındaki sosyal yaşam kurgusu, yeni nesil kullanıcıların odaklanma sorununu çözen, verimliliği yükselten, aidiyet duygularını arttıran ofis tasarımlarının oluşmasını sağlamaktadır. Böylelikle Y kuşağı, sıkılmadan vakit geçirebileceği,

rahatlığından ve özgürlüğünden ödün vermediği, mesleğini mutlu bir biçimde yapabileceği, üretkenliğini ve yaratıcılığını ortaya koyabileceği ofislere ulaşmaktadır.

Merkezinde birey olan, rahatlığı, işlevselliği, özgürlüğü kendi özüne alan yeni nesil ofislerde; kullanıcılarının gereksinimlerini karşılamak amacıyla farklı içeriklerde sosyal alan yaratımı, sürdürülebilir tasarımsal ayrıntıların kullanımı, eğlence ve etkinlik alanları oluşturulması gibi yöntemlere başvurulduğu görülmektedir. Hem işverenlerin hem de yeni nesil tasarımcıların; teknolojik yenilikler doğrultusunda geleceğin tasarım akımlarına öncülük edecek, mantıklı ve özverili yaklaşımları ile Y kuşağı kullanıcılarının beklentilerindeki ofis ortamı yaratılmaktadır. Artan çalışma istekliliği ile çok daha verimli ürünlerin ortaya konulması hem çalışan hem de işveren arasında karşılıklı hoşnutluk oluşmasını sağlamaktadır. Yeni nesil ofisler bu hoşnutluğu oluştururken, salgın hastalıkların etkileri altında çalışma koşullarında da sürdürülebilir olması için neler yapılması gerektiği üzerine bir öngörü ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Son olarak; her türlü yaşam koşulunda mutlu, kurumuna bağlı, çalışmaya istekli, üretken kullanıcılar ile en iyi sonuçların elde edilebilmesi, uzun süreli iş ilişkileri kurulabilmesi için yeni nesil ofis tasarımlarının öneminin bu çalışma ile irdelenerek uygulamaya katkı sunabilmesi amaçlanmıştır●

Teşekkür

Bu makale; Toros Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesinde, Dr. Öğretim Üyesi Mimar Ayşen C. Benli'nin proje yöneticiliğiyle, yardımcı araştırmacı Mimarlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Dilara Karakurumer tarafından hazırlanmakta olan BAP 2020 LEE-AB-03 "Yeni Nesil Ofis Tasarımlarının Kullanıcılar Üzerindeki Etkisi ve Verimlilik" başlıklı Bilimsel Araştırma Projesi (BAP) kapsamında yapılan çalışmalardan yararlanılarak hazırlanmıştır. BAP çalışması, Toros Üniversitesi BAP Komisyonu tarafından desteklenmiştir. Toros Üniversitesi BAP Komisyonuna teşekkürlerimizi sunarız.

Kaynakça

- Adıgüzel, O. Batur, Z. ve Ekşili, N. (2014). Kuşakların değişen yüzü ve y kuşağı ile ortaya çıkan yeni çalışma tarzı: Mobil yakalılar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(19), 165-182.
- Altınok Kayan, H. Z. (2012). Ofis iç mekân tasarımında gelişen teknolojiler ışığında esneklik. *Tasarım+Kuram Dergisi* (14) 79-95.
- Baltacı, E. (2020). *Koronavirüs sonrası nasıl bir ofis hayatı bizi bekliyor*. 18 Mayıs 2020 tarihinde <https://kolektifhouse.co/komag/koronavirus-sonrasi-nasil-bir-ofis-hayati-bizleri-bekliyor/> adresinden alındı.
- Chen, H. (2010). Advertising and generational identity: A theoretical model. *American Academy of Advertising Conference Proceedings*, 132-140.
- Çimen, T. (2009). *Teknolojik gelişmelerin sonucunda değişen üretim ilişkilerinin, ofis yapılarına etkisi ve ofis mekânları* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Değirmenci, B. (2015). Günümüz bilgi çağı örgütlerinde yönetici asistanlığı mesleği. *International Journal of Science Culture and Sport (Int.JSCS)*, 3, 227-239.
- Ekin, N. (1999). *Küreselleşme ve gümrük birliği*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, 13-14.
- Erginoğlu, K. ve Çalışlar, H. (2019). *Yemeksepeti.ofis: Bir vizyonun mimari anatomisi*. İstanbul: Yem Yayınları.
- Hasol, D. (1998). *Ansiklopedik mimarlık sözlüğü*. İstanbul: Yem Yayınları.
- Hatipoğlu, G. ve Sarıbal, N. (2017). *Genç, dinamik, yaratıcı ve özgür bir kuşak*. 3 Aralık 2019 tarihinde <http://bakirkure.com/blog/genç-dinamik-yaratıcı-ve-özgur-bir-kusak-> adresinden alındı.
- Karaoğlu Tekin, Ö. (2019). *Paylaşımlı ofislerin iç mekân tasarımı anlayışları* (Sanatta Yeterlik Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Keleş, H. N. (2011). Y kuşağı çalışanların motivasyon profillerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 129-139.
- Köse Doğan, R. (2008). *Yönetici bürolarında mekân örgütlemesi* (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Köse Doğan, R. (Aralık- Ocak 2012-13). Büro mekânlarında geleceğe yönelik yaklaşımlar. *İçmimar Dergisi*, (25), 70-76.
- Kuruç, A. (2014). Ofis katı. *Mimarist Dergisi*, 49, 46-49.
- Kuyucu, M. (2017). Y kuşağı ve teknoloji: y kuşağının iletişim teknolojilerini kullanım alışkanlıkları. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(2), 845-872.
- Lehto, Y.X. Jang, S. Francis, A. O'Leary, J. (2006). Exploring tourism experience sought: A cohort comparison of baby boomers and the silent generation. *Journal of Vacation Marketing*, 14(3), 237-252.
- Mengi, Z. (2009). Bb, x, y ve z kuşakları birbirinden çokook farklı. *Hürriyet İK*, s.14.
- Nakişçi, G. (2018). *Ofis iç mekân tasarımında rengin kullanımı* (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Noraslı, M. ve Köse Doğan, R. (2020). Çağdaş ofis tasarımları üzerine bir inceleme: Bee Rendering Tasarım Ofisi. *Artium*, 8 (1), 1-10.
- Özdemir, N. D. (2020). *X ve y kuşağı öğretmenlerin motivasyon ve örgütsel vatandaşlık davranışlarına ilişkin, x ve y kuşağı okul müdürlerinin görüşleri (Malatya ili örneği)* İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Sabuncuoğlu, Z. Tokol, T. (1995). *İşletme-1 temel bilgiler*. Bursa: Rota Ofset.
- Tan, M. Ş. (2019). *Ofis yapılarındaki ortak mekânların insan-mekân ilişkisi bağlamında incelenmesi* (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Taş, H.Y. Demirdöğmez, M. Küçükoglu, M. (2017). Geleceğimiz olan Z kuşağının çalışma hayatına muhtemel etkileri. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(13).
- Tengilimoğlu, D. Tutar, H. ve Özkanan, A. (2019). *Çağdaş büro yönetimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 36-37.
- Tulgan, B. (2000). Managing generation X, how to bring out the best in young talent, W.W.
- Üzmez, U. (2014). Yeni bir modern büro türü olarak ofis kafe: Urban Station örneği. *13. Ulusal Büro Yönetimi ve Sekreterlik Kongresi*, Denizli.
- Varlı, E. (2004). *Büro tasarımında kullanıcı standartları teknoloji kullanımının değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne.
- Yelkikalan, N. Altın, E. (2010). Farklı kuşakların yönetimi. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim Bilimleri Dergisi*, 8(2), 15-17.
- Yıldırım, E. (2019). *Yeni nesil ofis anlayışı*, 3 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.perakende.org/yeni-nesil-ofis-anlayisi> adresinden alındı.
- Zemke, R. Raines, C. Filipczak, B. (2013). Generations at work : Managing the clash of boomers, gen Xers, and Gen Yers in the workplace. USA: Amacom.
- URL-1: <https://fitsmallbusiness.com/how-to-design-open-office-layout/> (Erişim tarihi: 03.06.2021)
- URL-2: <https://k2space.co.uk/knowledge/history-of-office-design/> (Erişim tarihi:03.12.2019)
- URL-3: <https://k2space.co.uk/knowledge/office-design-trends-watch-2017/> (Erişim tarihi 03.12.2019)
- URL-4: <https://indigodergisi.com/2020/02/ulus-is-hani-iffas/> (Erişim tarihi:03.12.2019)
- URL-5: <http://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/27.pdf> (Erişim tarihi:03.12.2019)
- URL-6: <https://blog.burotime.com/milenyum-insanlarinin-gunumuz-calisma-ortamindan-beklentileri-nelerdir/> (Erişim tarihi:06.12.2019)
- URL-7:<http://bakirkure.com/blog/genç-dinamik-yaratıcı-ve-özgur-bir-kusak-> (Erişim tarihi: 03.12.2019)
- URL-8: <https://www.nurus.com/tr/blog/yeni-ofis-konseptleri> (Erişim tarihi:06.12.2019)
- URL-9:<https://kabincell.com/lucia-ofis-telefon-kabini/#page-content> (Erişim tarihi: 06.12.2019)
- URL-10: <https://www.cnnturk.com/fotogaleri/bilim-teknoloji/sosyal-medya/googlein-8-cilgin-ofisi?page=6> (Erişim tarihi:06.12.2019)
- URL-11:<https://www.yesilodak.com/bu-fabrika-ofisi-cati-bahcesi-ve-dikey-bahcelerle-serinliyor> (Erişim tarihi:06.12.2019)
- URL-12: <https://www.arkiv.com.tr/proje/alliant-istanbul-hq/7310> (Erişim tarihi:06.12.2019)
- URL-13: <https://www.arkiv.com.tr/proje/yemeksepe->

ti-park/8892 (Erişim tarihi:06.12.2019)

URL-14: <http://www.arkiv.com.tr/proje/kolektif-house-maslak-ve-vodafone-it-ofisleri/10467> (Erişim tarihi 20.06.2021)

URL-15: <https://blog.burotime.com/covid-19-gelecekteki-is-hayatini-nasil-etkileyecek/> (Erişim Tarihi 02.06.2021)

URL-16: <https://www.sandino.com.tr/acik-ofis-tasarimlari-verimlilik-nasil-etkiler-> (Erişim Tarihi:07.12.2021)

URL-17: <https://osomimarlik.com/ofis-planlamasi-ve-koronavirus/> (Erişim tarihi 16.06.2021)